

Pakolaistaustaisten nuorten jälkihuoltopalveluiden kehittäminen Keski-Uudenmaan sote - kuntayhtymässä

Hagelin Minna & Heino Tiina

2022 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

**Pakolaistaustaisten nuorten jälkihuoltopalveluiden kehittäminen
Keski-Uudenmaan sote -kuntayhtymässä**

Hagelin Minna & Heino Tiina
Hoitotyön koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Tammikuu, 2023

Hagelin Minna, Heino Tiina

Pakolaistaustaisten nuorten jälkihuoltopalveluiden kehittäminen Keski-Uudenmaan sote -kuntayhtymässä

Vuosi 2023 Sivumäärä 40

Opinnäytetyön tavoitteena oli löytää kehittämismahdollisuuksia jälkihuollon toiminnalle Keski-Uudenmaan sote -kuntayhtymän alueella. Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvata pakolaistaustaisten nuorten jälkihuoltopalveluiden nykytilaa ja riittävyyttä jälkihuollon työntekijöiden näkökulmasta Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymän alueella. Opinnäytetyön tutkimustehtävänä oli selvittää, millainen jälkihuollon tila on ja miten sitä voitaisiin kehittää. Toimeksiantajana toimi Keski-Uudenmaan sote -kuntayhtymä, eli Keusote.

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys käsittelee turvapaikanhakuprosessia, nuoria turvapaikanhakijoita, kotouttamiseen ja kotoutumiseen liittyviä tekijöitä, sekä jälkihuoltoa ja jälkihuoltopalveluita.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Tutkimusaineisto kerättiin jälkihuollon työntekijöiden ryhmämuotoisena puolistrukturoituna teemahaastatteluna lokakuussa 2022. Aineiston analyysissä käytettiin teoriaohjaavaa sisällönanalyysia.

Opinnäytetyön tulosten perusteella jälkihuoltotiimin työntekijät olivat tyytyväisiä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten monialaiseen yhteistyöhön jälkihuoltopalveluiden sisällä ja jälkihuollossa oleville pakolaistaustaisille nuorille ammatillaiset kokivat pystyvänsä tarjoamaan yksilöllisesti räätälöityä tukea. Haastattelussa työntekijät korostivat pakolaistaustaisten nuorten psykososiaalisen tuen tarvetta sekä kulttuuritekijöiden vaikutusta mielenterveysongelmiin ja mielen hyvinvointiin.

Opinnäytetyön tuottamat kehittämissuositukset liittyvät jälkihuollon henkilöstöresurssiin, ilman huoltajaa maahan tulleiden kanssa työskentelevien työntekijöiden työhajaukseen sekä lisäkoulutukseen.

Asiasanat: pakolaistaustaiset nuoret, lastensuojelun jälkihuolto, monialainen yhteistyö, turvapaikanhakijat, ilman huoltajaa maahan tulleet nuoret

Hagelin Minna, Heino Tiina

The Development of the Aftercare Services for Young Clients with Refugee Background in Central Uusimaa Wellbeing Services County

Year 2023

Pages

40

The aim of this thesis was to find development opportunities for aftercare service in Central Uusimaa Wellbeing Services County. This thesis aimed to describe the current state of the aftercare service and its adequacy in Central Uusimaa Wellbeing Services County from the point of view of professionals. The research problem of this thesis was to examine how to improve the state of aftercare. The thesis was commissioned by Central Uusimaa Wellbeing Services County, Keusote.

The theoretical framework of the thesis consists of the asylum application process, young asylum seekers, the integration of immigrants and factors affecting on integration, and aftercare and its services.

The study was qualitative. The data was gathered through thematic semi-structured group interviews of the aftercare professionals in October 2022. Theory-driven content analysis was used as the analysis method.

According to the results of this thesis, aftercare professionals were content with the multiprofessional cooperation between social care and health care in the aftercare services. Professionals felt they could provide individual support to young clients in the aftercare with a refugee background. In the interview, professionals emphasized the psychosocial support of young refugees and the impact of cultural factors on mental health problems and mental well-being.

The development proposals of this thesis are associated with human resources in aftercare, supervision of work and further education of professionals working with unaccompanied minor asylum seekers.

Keywords: young people with refugee background, child welfare aftercare, multiprofessional cooperation, asylum seekers, unaccompanied minors

Sisällys

Johdanto	6
1 Turvapaikanhakija ja pakolaisuus	7
1.1 Turvapaikanhakuprosessi	7
1.2 Päätös turvapaikasta	9
1.3 Nuoret turvapaikanhakijat	10
1.4 Kotouttaminen	11
2 Jälkihuolto	13
2.1 Jälkihuoltopalvelut	14
2.2 Sairaanhoidtaja jälkihuoltopalveluissa	15
3 Keski-Uudenmaan sote -kuntayhtymä.....	16
3.1 Jälkihuolto Keski-Uudenmaan sote -kuntayhtymän alueella.....	16
4 Opinnäytetyön tavoite, tarkoitus ja tutkimustehtävä	17
5 Opinnäytetyön toteutus.....	17
5.1 Laadullinen tutkimus tutkimusmenetelmänä	17
5.2 Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä	18
5.3 Aineiston keruu	19
5.4 Aineiston analyysi.....	19
6 Tulokset.....	20
6.1 Jälkihuollon nykytila	21
6.2 Verkostoyhteistyö.....	21
6.3 Yksilöllisyys.....	22
6.4 Palvelujen saatavuus.....	22
6.5 Kulttuuri	23
6.6 Haasteet	23
6.7 Tulevaisuus	23
7 Pohdinta	24
7.1 Johtopäätökset.....	24
7.2 Luotettavuus ja eettisyys.....	26
7.3 Kehittämissuhteet	27
Lähteet	29
Liitteet	34

Johdanto

Lastensuojelun jälkihuoltopalveluiden valtakunnallinen kehittäminen on ajankohtainen ja puutteleva aihe. Viime vuosina sen kehittämiseen on panostettu eri kehittämishankkeiden myötä. Vuonna 2023 tulevan soteuudistuksen myötä, vastuu jälkihuollon järjestämisestä siirtyy kunnilta uusille hyvinvointialueille. (Sote-uudistus 2022.)

Helsingin kaupunki on vastuussa omista sosiaali- ja terveystalvueluistaan edelleen (Helsingin kaupunki 2022). Vuonna 2015 Suomeen saapui paljon yksin maahan tulleita alaikäisiä turvapaikanhakijoita. Yksin maahan tulleiden nuorten kotoutumislain mukaisiin jälkihuoltopalveluihin ja näiden kehittämistarpeisiin on kiinnitetty huomiota, sillä vuonna 2015 maahan tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat ovat täysi-ikäistyttyään siirtyneet jälkihuollon asiakkaiksi. Näillä nuorilla on suuri tarve laaja-alaiseen itsenäistymisen tukemiseen. Jälkihuoltopalveluiden tarve on täten muuttunut, sillä yksin maahan tulleet nuoret tarvitsevat kokonaisvaltaista tukea kotoutumiseen ja aikuistumiseen. (Hirschovich-Gertz, Weckroth & Heino 2022.)

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, THL, on määritellyt jälkihuollon tavoitetilaa Suomessa. Jälkihuollon antama tuki sijaishuollosta itsenäistyvälle nuorelle on pitkäkestoista, suunnitelmallista ja johdonmukaista. Yksittäisten toisistaan irrallisten palvelujen sijaan, jälkihuollon tavoite on pyrkiä tukemaan nuorta yksilöllisesti monialaisen palvelukokonaisuuden kautta. Jälkihuollon osa nuoren elämässä, aikuistumisen tuen merkityksellisyys ja ylisukupolvisen huono-osaisuuden ennaltaehkäisy tiedostetaan. Tiedostaminen merkitsee sitä, että jälkihuollon järjestäjät, kuten kunnat, varaavat resursseja riittävästi jälkihuollon palveluiden järjestämiseen. Jälkihuollon työntekijöiden näkökulmasta resursseja on riittävästi silloin, kun on tarpeeksi aikaa yhteydenpitoon asiakkaan ja tämän lähiverkoston kanssa, sekä aikaa tukea heitä. (THL 2022.)

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan Keski-Uudenmaan sote -kuntayhtymän alueella yksin maahan tulleiden nuorien jälkihuoltopalveluiden nykytilaa ja riittävyyttä ammattilaisen näkökulmasta. Ammattilaisen näkökulma valittiin, sillä opinnäytetyöntekijät sairaanhoitajaopiskelijoina kiinnostuivat sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten tekemästä yhteistyöstä ja monialaisuuden toteutumisesta jälkihuollossa. Opinnäytetyön tavoitteena on löytää kehittämissuhteuksia jälkihuollon toiminnalle, ja sen tuloksia voidaan käyttää jälkihuollon järjestämisvastuun siirtyessä Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymältä Keski-Uudenmaan hyvinvointialueelle. Tuloksia voidaan myös käyttää pakolaisten sosiaali- ja terveystalvueluiden kehittämisessä. Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Tutkimusaineisto kerättiin jälkihuollon työntekijöiden ryhmämuotoisena teemahaastatteluna, ja se analysoitiin teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä.

1 Turvapaikanhakija ja pakolaisuus

Turvapaikanhakijalla tarkoitetaan kansainvälistä suojelua ja oleskeluoikeutta hakevaa henkilöä. Kansainvälisten sopimusten mukaan jokainen ihminen on oikeutettu hakemaan turvapaikkaa, vedoten vainoamiseen tai muunlaiseen vaaraan kotimaassaan tai pysyvässä asuinmaassaan. Oikeus turvapaikkaan kuuluu ihmisoikeuksiin, ja se on kirjattu esimerkiksi EU:n perusoikeuskirjaan ja YK:n ihmisoikeusjulistukseen. Turvapaikka -määritelmä pohjautuu YK:n vuoden 1951 pakolaissopimuksen pakolaisuuden määritelmään. Vainoamisen vuoksi kotimaan tai pysyvän asuinmaan viranomaisapu ei ole vaihtoehto turvapaikanhakijalle. Turvapaikkahakemuksen lisäksi voi hakea oleskelulupaa. Vuonna 2015 turvapaikanhakijoita Suomesta oli 32 476 henkilöä, joista joka neljäs hakija oli tuolloin alaikäinen. Yksin tulleita alaikäisiä oli noin 10 %, eli 3024 henkilöä. Suurin osa turvapaikanhakijoista saapui Irakista. Suomessa turvapaikkamenettelyä ja sen myöntämistä säätelee EU:n lainsäädäntö ja ulkomaalaislaki, jossa määritellään edellytykset kansainväliseen suojeluun, kuten turvapaikan kriteerit ja vainon syyt. (Lyytinen; 2019, 18-20; Honkasalo, Maiche, Onodera, Peltola & Suurpää 2017; THL 2020; Maahanmuuttovirasto 2021; Pakolaisneuvonta 2022; Ulkomaalaislaki 30.4.2004/301.)

Pakolaisaseman saanut henkilö on saanut myönteisen turvapaikkapäätöksen, mutta pakolainen voi tulla maahan myös kiintiöpakolaisena. Kiintiöpakolainen on henkilö, jonka Yhdistyneiden kansakuntien pakolaisjärjestö, eli UNHCR on tunnustanut pakolaiseksi. Kiintiöpakolainen ei voi jäädä kotimaahansa, tai maahan, johon on paennut kotimaastaan. Suomessa eduskunta päättää kiintiöpakolaismäärästä, jonka Suomi vuosittain vastaanottaa. Vuonna 2021 Suomi vastaanotti 1050 kiintiöpakolaista. Aiempina vuosina määrä on ollut noin 750 kiintiöpakolaista. Kiintiöpakolaismäärä on siis viime vuosina ollut nousussa. Lähivuosina myös jokin osa kiintiöpakolaisista on ollut hätäkiintiöpakolaisia, jotka valitaan sijoitukseen ilman haastattelua. Suomi valitsee tällöin hätäkiintiöpakolaiset asiakirjojen perusteella, jotka UNCHR on laatinut. Vuonna 2021 Suomi valmistui vastaanottamaan 120 hätätapausta. Kiintiöpakolaiset muuttavat Suomessa vastaanottokeskuksien sijaan suoraan kuntiin, jossa he sijoittuvat heille osoitettuihin asuntoihin. Ennen asuinkunnan ja asunnon löytymistä ja osoittamista kiintiöpakolainen ei voi tulla Suomeen. Kiintiöpakolaisten sijoittamisesta kuntiin huolehtii Suomessa ELY-keskukset. ELY-keskusten tehtäviin kuuluu muun muassa kuntien kanssa neuvottelu siitä, kuinka monta pakolaista kunta on valmistautunut ottamaan. (Maahanmuuttovirasto 2022; Pakolaisneuvonta 2022; UNHCR 2018.)

1.1 Turvapaikanhakuprosessi

Turvapaikanhakuprosessi on pääsääntöisesti pitkä ja useimmiten uuvuttava prosessi. Prosessi alkaa sillä, että hakija ilmoittautuu turvapaikanhakijaksi. Hänen tulee kuitenkin täyttää tietyt

kriteerit ennen hakua. Turvapaikan hausta ilmoitetaan Suomessa joko poliisille tai rajatarkastusviranomaiselle henkilökohtaisesti. Hakemus turvapaikasta tulisi jättää mahdollisimman nopeasti maahan saapumisesta. Poliisi tai rajatarkastusviranomaisen rekisteröi hakijan turvapaikanhakijaksi, tallentaen tästä seuraavat biometriset tunnisteet: perustiedot, sormenjäljet, allekirjoituksen ja valokuvan. Alle kuusivuotiailta lapsilta ei tallenneta sormenjälkiä, ja allekirjoitus tallennetaan hakijan kehitystaso huomioiden. Viranomaiset ohjaavat hakemuksen jättäneen vastaanottokeskukseen. Vastaanottokeskukset vastaanottavat pääsääntöisesti turvapaikanhakijoista. Turvapaikanhakija odottaa päätöstä turvapaikasta vastaanottokeskuksessa, kun maahanmuuttovirasto päättää hakemuksen jatkokäsittelystä. Turvapaikkahakemus etenee jatkokäsittelyyn, mikäli toinen EU-valtio ei ole vastuussa hakemuksen käsittelystä. Muussa tapauksessa hakemus käännetään sitä hallinnoivaan EU-valtioon. (Maahanmuuttovirasto 2021; Pakolaisneuvonta 2022; STM 2016; Suikkanen 2010, 29-31; THL 2021.)

Alaikäisellä yksin maahan tulleella turvapaikanhakijalla on lastensuojelutarve, tällöin kunta on vastuussa sen järjestämisestä. Kunta voi laskuttaa maahanmuuttovirastoa lastensuojelun kustannuksien kattamiseksi. Alaikäiset yksin maahan tulleet turvapaikanhakijat odottavat päätöstä vastaanottokeskusten sijasta alaikäyksiköissä eli perheryhmäkodeissa ja tuetussa asumisessa tai muussa vastaavassa majoituksessa. Ryhmäkoteihin sijoitetaan pääsääntöisesti alle 16-vuotiaat lapset ja tuettuun asumiseen 16–17-vuotiaat nuoret. Alaikäisten yksin maahan tulleiden turvapaikanhakijoiden hakemukset pyritään käsittelemään kiireellisinä. Alaikäisen turvapaikanhakijan kanssa tehtävässä työssä korostuu hoito- ja kasvatus-elementit. Alaikäiselle kärkeäoikeus osoittaa edustajan turvapaikanhakuprosessiin. Alaikäisen turvapaikanhakijan kohdalla maahanmuuttovirasto pyytää sijoituspaikan sosiaalityöntekijältä selvitystä tämän edusta. Hakemus etenee ja maahanmuuttovirasto kutsuu hakijan ja tämän edustajan turvapaikkapuhutteluun. (Alanko, Marttinen & Mustonen 2011; Maahanmuuttovirasto 2021.)

Turvapaikkapuhuttelussa selvitetään hakijaan kohdistunut vainoaminen ja oikeudenloukkaukset, joita hän on kohdannut kotimaassaan. Myös niiden uhkia ja perusteita kartoitetaan. Turvapaikkapuhuttelussa on mukana hakijan lisäksi edustaja ja tulkkaukspalvelu, ja joskus myös oikeudellinen avustaja ja sosiaalityöntekijä. Alaikäisen puhuttelussa käytetään aina siihen kuuluvaa puhuttelupöytäkirjaa, josta on kaksi eri versiota, yli 15-vuotiaille lapsille on oma. Alaikäisen turvapaikkapuhutteluun lisätään tarvittaessa aikaa. Puhuttelun toteuttajan tulee olla tietoinen lapsen edusta ja oikeusturvan toteutumisesta. Turvapaikkapuhuttelun jälkeen maahanmuuttovirasto voi etsiä alaikäisen huoltajia, mikäli tämän katsotaan olevan hakijan edun mukaista. Maahanmuuttovirasto saattaa myös selvittää hakijan ikää oikeuslääketieteellisen ikätutkimuksen avulla, mikäli ikä ei ole tiedossa tai hakijan antamien tietojen todenperäisyyttä on syytä epäillä. (Alanko ym. 2011; Castaneda, Mäki-Opas, Jokela, Kivi, Lähteenmäki, Miittinen, Nieminen & Santalahti 2018, 379; Maahanmuuttovirasto 2021; STM 2016; THL 2021.)

1.2 Päätös turvapaikasta

Selvitysten jälkeen maahanmuuttovirasto antaa päätöksen joko myönteisestä tai kielteisestä päätöksestä. Lopullinen päätös turvapaikasta perustuu hakijan antamiin tietoihin haastattelussa ja lisäselvityksiin, joita joko hakija tai viranomaiset ovat vaatineet tehtäväksi. Turvapaikanhakija saa maahanmuuttovirastolta päätöksen hakemastaan turvapaikasta. Tiedon turvapaikasta hakijalle toimittaa maahanmuuttovirasto tai poliisi. Tiedoksianto tapahtuu turvapaikanhakijan äidinkielellä tai muulla kielellä, jota hän ymmärtää. Tiedoksiannossa on tarvittaessa mahdollisuus käyttää myös tulkkipalvelua. Alaikäinen turvapaikanhakija hyötyy tulkkiaivusteisesta tapaamisesta samalla tapaa kuin aikuinen. Pienetkin lapset pystyvät kommunikoimaan tulkkiaivusteisesti. Myönteisen päätöksen saadessaan turvapaikanhakijalle annetaan Suomessa kansainvälistä suojelua tai toissijainen suojeluasema. Saatuaan tiedon myönnetystä turvapaikasta, turvapaikanhakija voi muuttaa asuinkuntaansa. Oleskeluluvan voi saada myös muilla perusteilla. (Alanko ym. 2011; Castaneda ym. 2018; Maahanmuuttovirasto 2022.)

Hakija voi saada myös kieltävän päätöksen. Se tarkoittaa sitä, että turvapaikanhakijan tulee poistua Suomesta. Turvapaikkaa ei esimerkiksi myönnetä, jos hakijaa voidaan perustellusti epäillä sotarikoksesta, törkeästä poliittisesta rikoksesta ennen maahan saapumista tai että hakija on tehnyt YK:n periaatteiden vastaisen teon. Kielteisistä päätöistä seuraa käännytyspäätös. Käännytyspäätöksen saatuaan turvapaikanhakijalla on 30 päivää aikaa poistua maasta vapaaehtoisesti. Määräajan rauettua poliisi käännättää turvapaikanhakijan. Alaikäisen turvapaikanhakijan palauttamisen yhteydessä poliisin on varmistettava kotimaassa tämän turvallinen ja asianmukainen vastaanotto. Ketään ei saa kuitenkaan palauttaa maahan, jos hakijaa uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus tai vainoaminen. Kielteinen turvapaikkapäätös ja käännytyspäätös lisäävät turvapaikanhakijan psyykkistä kuormitusta. Yksin maahan tulleen alaikäisen turvapaikanhakijan psyykkisen voinnin muutoksiin on kiinnitettävä erityistä huomiota tämän saatua tiedoksi kielteisen turvapaikkapäätöksen tai käännytyspäätöksen. Turvapaikanhakija voi hakea itselleen vapaaehtoisen paluun tukea. Kielteisestä turvapaikkapäätöksestä on myös mahdollisuus valittaa, jolloin päätöksen saaneen kannattaa ottaa mahdollisimman nopeasti yhteyttä lakimieheen. (Alanko ym. 2011; Castaneda ym. 2018, 376-377; Maahanmuuttovirasto 2022; Pakolaisneuvonta 2022; Sisäministeriö 2022.)

Lähivuosina yksin maahan tulleiden nuorten turvapaikkapäätöksissä on tapahtunut muutoksia. Yksin maahan tulleet nuoret saavat enemmän kielteisiä turvapaikkapäätöksiä ensimmäisiin hakemuksiinsa kuin aiemmin. Nuoret saavat enemmän vuoden mittaisia oleskelulupia, ja jatkoluupia myönnetään harkiten. Vuosina 2014–2015 yksin maahan tulleista noin kolmannes sai vuoden mittaisen oleskeluluvan. Vuonna 2016 saman oleskeluluvan sai yli puolet yksin tulleista turvapaikanhakijoista. Kaikki täysi-ikäistyvät nuoret eivät ehdi saamaan jatkoa oleskelulupaun tai oleskelulupaa jatketaan jälleen vuodeksi eteenpäin. Oleskeluluvan jatkuva uusiminen saattaa

vaikeuttaa kotoutumista ja heikentää turvapaikanhakijan hyvinvointia. Turvapaikanhakuprosessin nopeuttaminen puolestaan parantaa psyykkistä hyvinvointia. (Castaneda ym. 2018, 162, 376-377.)

1.3 Nuoret turvapaikanhakijat

Alaikäisen turvapaikanhakijan määritelmää ei ole virallisesti määritelty, mutta yleisimmin sillä tarkoitetaan alle 18-vuotiasta nuorta, joka on saapunut vieraaseen maahan hakemaan turvapaikkaa. Täsmällisiä ja tarkkoja lukuja nuorten määristä ei aina ole, mutta YK:n pakolaisjärjestön mukaan 41 % pakolaisista ja turvapaikanhakijoista on alaikäisiä. Suuri osa heistä on saapunut vieraaseen maahan ilman vanhempaa tai muuta huoltajaa. Nuori hakee tällöin yksin kansainvälistä suojelua, sillä ei koe olevansa suojassa kotimaassaan. Maat, joista paetaan ovat yleisesti ottaen turvallisuustilanteeltaan heikkoja. Muita syitä pakenemiseen voivat olla vähemmistöryhmään kuuluminen ja siihen liittyvä vainoaminen, kunniaväkivalta ja maan poliittinen epävakaus tai perheenjäsenen poliittinen aktiivisuus. Suurin osa alaikäisistä saapuu Suomeen Afganistanista, Somaliasta ja Irakista. (Maahanmuuttovirasto 2009; Alanko ym 2011.)

Nuoret turvapaikanhakijat ovat yleisimmin täysi-ikäisyyttä lähellä olevia poikia. Tyttöjä on huomattavasti vähemmän, ja siihen vaikuttanee kulttuurierot sekä sieppauksien tai raiskauksien vaara. Esimerkiksi Irakissa on tyypillistä lähettää perheen toiseksi vanhin poika vieraaseen maahan suojaan. Laillista tapaa saapua Eurooppaan ei periaatteessa ole, joten moni nuori turvautuu salakuljetukseen. Moni nuori saapuu EU-alueelle jonkun muun henkilön passilla, joten heidän henkilöllisyyttään voi olla vaikea todistaa. Myös kotimaan ja iän selvittäminen osoittautuvat näin haasteeksi. Tämä tuo sen haasteen, että mitä useampi täysi-ikäinen on tekeytynyt alaikäiseksi. Tällöin pyritään tekemään ikätesti eli ikäarviotutkimus. Ensisijaisesti ikä pyritään selvittämään haastattelulla tai asiakirjoilla, mutta jos on syytä epäillä niiden todenperäisyyttä tai asiakirjoja ei ole, voidaan suorittaa ikäarviotutkimus. Tutkimukseen tarvitaan aina hakijan suostumus. Jos tutkimuksesta kieltäydytään, kohdellaan hakijaa täysi-ikäisenä. Tutkimuksissa tutkitaan tällä hetkellä hakijan hampaita ja ranneluustoa röntgenin sekä kliinisen tutkimuksen avulla. Ikäarviotutkimuksen epätarkkuus on kuitenkin herättänyt huomiota. Ikäarviotutkimuksen epätarkan tuloksen vuoksi alaikäinen voidaan joskus virheellisesti määrittää täysi-ikäiseksi. (Alanko ym. 2011; Maahanmuuttovirasto 2009; Helander & Mikkonen 2002; Maahanmuuttovirasto 2021; Castaneda ym. 2018, 376.)

Nuoret ovat saattaneet joutua kokemaan elämänsä aikana kovia. Moni on elänyt turvattomassa ympäristössä koko elämänsä. Elämään on voinut sisältyä kiduttamiskokemuksia, kokemuksia läheisten kuolemasta tai tapetuksi tulemisesta, hyväksikäyttöä ja laiminlyöntiä. Myös perhe on voinut kohdella nuorta kaltoin. Nuori voi olla joutunut ihmiskaupan tai pakkotyön uhriksi, nuori on voitu esimerkiksi pakotta aseellisiin joukkoihin. Myös ikä ja sukupuoli ovat voineet vaikuttaa

erilaisiin traumaattisiin kokemuksiin. Erityisesti tyttöjen kohdalla on voinut olla pakkonaittamista. Nuorten psyykkistä vointia kuormittavat maahan tulon jälkeen myös turvapaikanhakuprosessi ja kotoutumisajan kokemukset, kuten sukulaisista ja läheisistä erossa oleminen, heikko terveystilanne ja yksinäisyys. Nuori saattaa tuntea syyllisyyttä ollessaan kaukana sukulaisistaan ja tuntea olevansa vastuussa heistä. Kotimaahan jäänyt perhe saattaa odottaa nuoren järjestävän heidät Suomeen, vaikka perheen yhdistäminen ei olisi vaihtoehto. Turvapaikanhakuprosessiin liittyviä kuormittavia tekijöitä ovat prosessin pitkittyminen, asuinyksikkömuutokset sekä kielteiset turvapaikka- ja oleskelulupapäätökset. (Castaneda ym. 2018, 376; Maahanmuuttovirasto 2009.)

Suomessa yksin tulleelle nuorelle käräjäoikeus pyrkii nopeasti nimeämään edustajan, joka vastaa nuoresta. Edustajan rooliin kuuluu informoida nuorta häntä koskevista asioista, kuten tulevasta suunnitelmista ja päätöksistä. Edustaja osallistuu myös nuoren kanssa virallisiin tapahtumiin, kuten turvapaikkakuulusteluihin. Edustaja siis vastaa siitä, että nuoren etua palvellaan ja että nuorta kuullaan häntä koskevissa asioissa. Edustajan asettamisesta säädetään myös kotouttamis- ja vastaanottolaissa. Edustajan tehtävä loppuu silloin, kun edustettava nuori täyttää 18 vuotta. Edustaja ei vastaa nuoren kasvatuksesta, hoidosta tai huolenpidosta, vaan näistä vastuussa on vastaanottokeskus, tai se paikka, johon nuori on vastaanottokeskuksesta sijoitettu. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2014; Kotouttamislaki 2010/1386; Vastaanottolaki 746/2011; Kotoutumisen osaamiskeskus 2022. Maahanmuuttovirasto 2022.)

1.4 Kotouttaminen

Kotouttaminen on yleensä pitkä ja aikaa vievä prosessi, joka alkaa jo turvapaikanhakuvaiheessa. Kotouttaminen voi joskus viedä useampia vuosia, mutta sen kesto on kuitenkin yksilöllinen. Pitkät odotusajat päätöksestä voivat vaikeuttaa kotouttamista ja vaikuttaa myös yksilön mielenterveyteen. Suomessa maahanmuuttajien kotouttamisessa vastuussa on Työ- ja elinkeinoministeriö. Laki kotouttamisen edistämisestä (30.12.2010/1386 7§) säättää, että maahanmuuttajien kotoutumista tulee tukea ja heille tulee luoda mahdollisuus osallistua suomalaisen yhteiskunnan toimintaan. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ovat avainasemassa. Tämä edellyttää sitä, että maahanmuuttajalle annetaan riittävästi tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta ja sen toiminnasta. Jokaisella turvapaikanhakijalla on oikeus saada alkuvaiheessa ja myös sen jälkeen neuvontaa ja ohjausta. Vastaanottokeskukset ja/tai maahanmuuttovirastot vastaavat alussa ohjauksesta. Jokaiselle kuitenkin laaditaan henkilökohtaiset kotouttamistoimet sekä -palvelut tarpeen mukaan. Tätä kutsutaan kotouttamissuunnitelmaksi. (Kotoutumisen osaamiskeskus 2022; Kotouttamislaki 30.12.2010/1386; THL 2022.)

Uuteen kulttuurin ja maahan sopeutumista varjostaa yleensä mielenterveydelliset haasteet. Taustalla voi esimerkiksi olla traumoja rankista kokemuksista tai erilaisia pelkotiloja. Sen lisäksi, että sopeutuminen vaatii sopeutujalta paljon muutosta, se vaatii myös yhteiskunnalta muutosta ja sopeutumista eri kulttuurista tulleisiin ihmisiin. Negatiiviset kokemukset kantaväestöltä voivat heikentää yksilön integroitumista. Sopeutuminen voi siis viedä aikaa. Sopeutumista kuvataankin yleensä nelivaiheisena prosessina, johon kuuluu alkuinnostus, turhautuminen, hyväksyminen ja lopulta sopeutuminen. Alkuinnostuksen vaihetta nimitetään joskus ”kuherruskuukausivaiheeksi”. Siihen sisältyy kiinnostus uuteen ympäristöön, jännittyneisyyden tunne ja joskus kotimaan sulkeminen pois mielestä. Alkuinnostus voi muuttua joillakin hyvin pian turhautumiseksi ulkoista ympäristöä kohtaan. Vihamielisyys, avuttomuus, ahdistus ja turhautuneisuus johtuu valtakulttuurista, jolloin oma kulttuuri voi tuntua paremmalta. Hyväksymisen vaihe seuraa turhautumista. Tällöin yksilö vertaa yleensä kotimaata ja uutta maata toisiinsa. Ahdistus helpottaa, ja yksilö alkaa omaamaan uudelle kulttuurille ominaisia tapoja. Hän saattaa alkaa nähdä valtakulttuurin uudessa valossa, johon kuuluu myös myönteisiä tunteita. Viimeisenä vaiheena tapahtuu sopeutuminen. Yksilö on löytänyt tasapainotilan uuden kulttuurin ja kotimaan välillä. Hän on onnistunut muokkaaman eri kulttuurien piirteet itselleen sopiviksi. Tilanne on rauhoittunut ja elämä alkaa kulkea tasaisesti. Ihanteellinen sopeutuminen on myös nähtävissä kaksisuuntaisena prosessina, jossa sekä kotoutuvien kulttuuri, että uusi yhteiskunta muuttuvat myönteisellä tavalla. Väestösuhteet ovat tällöin hyvät, ja elämä rinnakkain sujuvaa ja dialogista. (Mielenterveystalo 2022; Pelastakaa Lapset ry, 2020, 10; Saviaro & Helaniemi 2009; THL 2022.)

Oikeus kotoutumisajan palveluihin syntyy, kun oleskeluluvan saaneelle henkilölle merkitään kotikunta väestötietojärjestelmään. Oleskeluluvan saanut aikuinen rekisteröityy väestötietovirastoon itse tai ammattilaisen ohjaamana. Alaikäinen alle 15-vuotias rekisteröityy edustajan avustamana. 15 vuotta täyttänyt nuori voi pyytää rekisteröintiä myös itse. Rekisteröinnin ja kotikunnan osoituksen jälkeen tavoitteena on, että oleskeluluvan saanut pääsee viivästyksettä sopiviin palveluihin ja saa näitä palveluita kolme vuotta. Viivästyksen kotoutumispalveluihin pääsy ja nopea kotoutumisprosessin aloitus mahdollistaa hyvän ja tehokkaan alun kotoutumiselle. Kotouttamiseen sisältyy eri palveluita, joiden tarvetta arvioidaan lain mukaisesti asiakkaan tarpeet huomioon ottaen. Huomioon tulee ottaa yksilön kielitaito, elämänvaihe, koulutustaso ja tavoitteet. Keskiössä on yksilön sisäisen motivaation herättäminen ja tukeminen. Palveluihin kuuluvat terveyden- ja sosiaalipalveluiden lisäksi Kela ja esimerkiksi koulutus- ja työllistämispalvelut. Lain mukaisesti palveluista vastaa sama työntekijä. Erytystä tukea tarvitsevien kotouttamiseen osallistuu terveydenhuollon ammattilainen. Palveluiden järjestämiseen vaikuttaa kunnan koko. Jossain kunnissa palvelut toimivat keskitetysti samassa paikassa, joten asiakas saa useamman palvelun samasta toimipisteessä. Alkuvaiheessa kartoitetaan ja arvioidaan lähtötilanne sekä aloitetaan kotoutussuunnitelman teko, niiden lisäksi huolehditaan asu-

misesta, tulkkauspalveluista, sosiaali- ja terveystalvueluista sekä perusopetuksesta. Kotoutumispalveluihin sisältyy peruspalveluiden lisäksi nuorten, yksin maahan tulleiden kohdalla myös erityisiä kotoutumista edistäviä palveluita, kuten lastensuojelun jälkihuoltopalvelut. Nuoren saama tuki ja apu on moninaista, sillä tukena on usein moniammatillinen tiimi. Nuori saa tukea esimerkiksi oppilaitoksesta, tuetun asumisen kautta ja kolmannelta sektorilta. Kotoutumisen tukena voi käyttää myös paikallisia matalan kynnyksen palveluja, kuten vertaistoimintaa ja kielikerhoja, sekä muuta vapaaehtoisvoimin järjestettyä toimintaa. Matalan kynnyksen toimintaan ei tarvitse viranomaiskontaktia tai terveydenhuollon ammattilaisen laatimaa lähetettä, vaan sitä järjestää kolmas sektori, kuten järjestöt ja yhdistykset. (Castaneda ym. 2018, 171-173; Kotoutumisen osaamiskeskus 2022; Lepola 2019; THL 2022; ELY-keskus 2022.)

2 Jälkihuolto

Jälkihuollon päätavoite on tarjota nuorelle kokonaisvaltaista tukea aikuistumiseen. Laki kotoutumisen edistämisestä määrittää, että nuoren tulisi tuen avulla saavuttaa itsenäisen elämän valmiudet. (Lempinen ym. 2022, 31). Kotoutumislain momentin 27 mukaan Suomessa järjestettävää jälkihuoltoa ohjaa alueelliset viranomaisohjeistukset ja Suomen lainsäädäntö. Keskeisiä jälkihuollon toimintaa ohjaavia lakeja ovat Sosiaalihuoltolaki, Terveystalvueltolaki, Hallintolaki, Lastensuojelulaki, Mielenterveyslaki ja Päihdehuoltolaki. Lisäksi toimintaan vaikuttavat Laki kotoutumisen edistämisestä, Laki asiakkaan asemasta ja oikeuksista, Laki ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta, Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä sekä Laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista. Kotoutumisajan jälkihuollossa on kyse asiakkaan tukemisesta aikuiseksi kasvamisessa arjessa ja elämähallinnassa uudessa yhteiskunnassa ja kulttuurissa. Ennaltaehkäisevän ja yhteisöllisen työn pohjana on tavoite asiakkaan kotoutumisesta suomalaisen yhteiskuntaan. Keskiössä on asiakkaan osallisuuden vahvistaminen taitojen ja toimijuuden kautta itsenäisenä aikuisena, opiskelijana tai työntekijänä yhteiskunnassa. (Keski-Uudenmaan sote -kuntayhtymä 2022; Kotouttamislaki 30.12.2010/1386.)

Yksin tulleet nuoret ohjataan asuinkuntiin, jossa järjestetään asuminen, hoito ja/tai kasvatust. Yksin tulleet nuoret asuvatkin ennen täysi-ikäisyyttä yleensä lastensuojelun perheryhmäkodeissa tai tuetun asumisen yksiköissä. Täysi-ikäisyyden saavutettuaan nuori muuttaa viimeistään ensimmäiseen omaan asuntoonsa. Nuoren tuen tarve ei kuitenkaan lopu sen myötä. 18-vuotiaan nuoren elämähallintataidot saattavat olla heikot ja puutteelliset, vaikka niitä onkin yleensä harjoiteltu esimerkiksi perheryhmäkodissa yhdessä nuoren kanssa. Nuori tarvitsee apua ja tukea arjen asioissa, jotta pystyisi itsenäiseen elämään. Tukea voidaan tarvita myös koulutuksen ja työelämään siirtymisen kanssa. Jälkihuollolla on merkittävä rooli tällöin. Nuoren jälkihuollon tulisi pohjautua alkukartoitukseen, jälkihuoltosuunnitelmaan ja nuoren vahvuuksiin (Castaneda ym. 2018, 378). Jälkihuoltoa voidaan tarjota 18–24-vuotiaille yksin tulleille nuorille, joille on myönnetty oleskelulupa. Jälkihuollon ikäraja nousi vuonna 2020 21 ikävuodesta

25 ikävuoteen. Uudistuksen myötä nuorelle voidaan tarjota jopa 7–9 vuotta jälkihuoltoa hänen ikänsä mukaan (Hirschovits-Gerz, Heino, Weckroth & Ikonen 2022, 28-30). Nuoren oikeus jälkihuoltoon päättyy, jos nuoren huoltaja saapuu Suomeen. Jälkihuollon tarve on kuitenkin lisääntynyt viime vuosina, sillä perheenyhdistäminen on vaikeutunut. (Kotoutumisen osaamiskeskus 2022; Lastensuojelulaki 75 § 12.4.2019/542; Työ- ja elinkeinoministeriö 2014; Kotouttamislaki 30.12.2010/1386; THL 2022.)

Jokainen kunta määrittää itse, miten toteuttaa jälkihuoltopalvelun, joten kunta joko tarjoaa jälkihuoltoa omana toimintanaan tai hyödyntää ostopalvelua ulkopuoliselta palveluntuottajalta. Palveluilla ja niiden saatavuudella on isoja eroja kunnittain (Castaneda ym. 2018, 378; Lepola 2019). Kunnilla ei kuitenkaan ole lakisääteistä veloitetta järjestää tukipalveluita yksin tulleille nuorille. Tämä luo haasteen siihen, että ei ole tarkkaa linjausta siitä, kelle palveluita tarjotaan (Lempinen ym., 30-31). Valtio taas korvaa kunnalle jälkihuollon todennetut kustannukset. Kulukorvauksista sovitaan ELY-keskuksen kanssa. Jälkihuollon palveluja käyttävästä nuoresta korvataan kuluja enintään kymmenen vuoden ajalta. Vuonna 2018 kunnat laskuttivat valtiolta yhteensä 2,6 miljoonaa euroa kulukorvauksia jälkihuollon järjestämisestä. Kuntakohteisesti kustannukset olivat kuitenkin 2000 eurosta 40 000 euroon, joten vaihteluväli oli huomattava. (Kotoutumisen osaamiskeskus 2022; Lepola 2019.)

2.1 Jälkihuoltopalvelut

Pakolaistaustaisella nuorella on kuntaan muuttaessaan oikeus samoihin palveluihin kuin muillakin kuntalaisilla. Vastuu tuen ja palveluiden tarjoamisesta on kunnalla. Jälkihuollon tarjoamien palveluiden määrä ja sisältö vaihtelee siis kunnittain. Jälkihuoltoon sisältyy kuitenkin pääasiassa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita. Tärkeää olisi, että jälkihuollon aikana nuorella olisi ainakin yksi aikuinen, johon kasvaisi luottamuksellinen suhde. Aikuinen voi olla esimerkiksi tukihenkilö, sosiaali- tai perhetyöntekijä. Nuorelle tärkeä kontakti voi syntyä myös omankielisestä tai muusta järjestötoiminnasta tai vertaisohjaajasta. Jälkihuoltoon kuuluu myös syrjäytymisen ehkäiseminen, nuorta tulee tukea koulutuspolun ja työelämään sopeutumisen kanssa. Itsenäistymisen on suuressa asemassa sekä nuoren integroituminen vieraaseen kulttuuriin. (Alanko ym. 2011; Kotoutumisen osaamiskeskus 2022; Castaneda ym. 2018, 378; Lepola 2019.)

Jälkihuollon kirjoon kuuluvat koulutuksen järjestäminen ja työelämään sopeutuminen. Tämä tarkoittaa konkreettisesti sitä, että nuori ohjataan jatko-opintoihin ja opiskelupaikan hakemiseen. Häntä kannustetaan opiskeluun ja annetaan tarvittavaa tukea. Tärkeää on tukea myös suomen kielen käyttöä ja oppimista. Työelämään siirtyvää nuorta neuvotaan työhakemusten ja CV:n luomiseen. Annetaan tietoa aiheeseen liittyen ja keskustellaan työelämän pelisäännöistä. (Kotoutumisen osaamiskeskus 2022; Lepola 2019; Maahanmuuttovirasto 2009.)

Nuori tarvitsee psykososiaalista tukea itsenäisen elämän kanssa, etenkin asuessaan yksin. Tämä tarkoittaa sitä, että nuorelle annetaan tietoa omillaan asumisesta, esimerkiksi autetaan hankkimaan asunto, kerrotaan vuokranmaksamisesta ja miten kotia kuuluu huoltaa. Se voi yksinkertaisesti tarkoittaa sitä, että nuoren kanssa harjoitellaan kotiaskareita kuten ruuanlaittoa, pyykki- ja jätehuoltoa. Lisäksi on tärkeää käydä läpi, miten laskuja hoidetaan ja miten huolehditaan järkevästä rahankäytöstä. Esimerkiksi verkkopankin käyttöä kannattaa harjoitella, että laskut tulee maksettua ajallaan. Nuoren kanssa selvitetään, mihin etuuksiin hän on oikeutettu. Hänen kanssaan on hyvä harjoitella, miten eri etuuksia haetaan sähköisesti tai miten eri lomakkeita kuuluu täyttää. Joskus nuorelle voidaan tarjota myös tuettua asumista, jossa on henkilökuntaa paikalla. Yksinäisyyden ehkäisemiseksi myös yhteinen asunto toisen nuoren kanssa tai soluasuminen voi olla vaihtoehto. (Castaneda ym. 2018, 378; Kotoutumisen osaamiskeskus 2022; Lepola 2019.)

Nuorelle tulee myös antaa tietoa, miten esimerkiksi lääkäriin hakeudutaan ja mistä saa apua, kun sitä tarvitsee. Kriisituen saaminen akuuteissa tilanteissa on tärkeää. Tuetaan myös sitä, että nuori tulee kuulluksi ja että hänellä on mahdollisuus avata ajatuksiaan, ettei hän jää yksin. Mahdollisuus mielenterveyspalveluihin on myös aina olemassa. Psykiatrisen sairaanhoitajan tapaamiset voivat joskus olla tarpeen. Nuori tarvitsee yleensä myös apua lupa-asioissa, kuten passin hankkimisessa ja yhteydenpidon kanssa, esimerkiksi perheeseen. (Alanko ym. 2011; Kotoutumisen osaamiskeskus 2022; Lepola 2019; Maahanmuuttovirasto 2009.) Vertaistuki ja vapaa-ajan toimintoihin ohjaaminen on tärkeää, jotta nuorelle syntyy sisältöä ja rutiineja elämään. Tämä ehkäisee yksin jäämistä ja auttaa sopeutumaan uuteen kulttuuriin. Suomessa toimii monikulttuurisia ja maahanmuuttajayhdistyksiä ja -liittoja, jotka tarjoavat toimintaa muun muassa venäjän, somalin ja kurdin kielellä. Muita tukihenkilö-, -perhe ja ryhmätoimintoja tarjoavia tahoja ovat Pelastakaa Lapset ry, Suomen Punainen Risti ja Settlementti-järjestöt. (Lepola 2019; Castaneda ym. 2018, 381; Maahanmuuttovirasto 2009.)

2.2 Sairaanhoitaja jälkihuoltopalveluissa

Jälkihuoltopalveluissa sairaanhoitaja toimii monialaisessa työyhteisössä sosiaalialan ammattilaisten kanssa. Sairaanhoitaja voi toimia sosiaalialan ammattilaisen työparina tilanteessa, jossa nuori, jälkihuollon asiakas, tarvitsee psyykkistä tukea. Jälkihuollon työntekijä voi myös ohjata tukea tarvitsevan nuoren tapaamaan psykiatrista sairaanhoitajaa matalalla kynnyksellä. Tapaamisilla voidaan kartoittaa tarkemmin nuoren tarvetta mielenterveys- ja päihdepalveluihin tai lääkärin tapaamiseen. Jälkihuollon asiakkaat saattavat tarvita psykiatrisen sairaanhoitajan apua ahdistuksen ja traumakokemusten käsittelyyn, päihdeongelmiin tai psykoterapian hakeamiseen. (Häkkinen, 2018; Hirschovits-Gerz ym. 2022; THL 2022.)

3 Keski-Uudenmaan sote -kuntayhtymä

Keski-Uudenmaan sote -kuntayhtymä, eli Keusote perustettiin vuonna 2017. Sen tehtävänä on tuottaa ja järjestää sosiaali- ja terveystalvet kuuden kunnan alueella Keski-Uudellamaalla. Keusote vastaa siis jäsenkuntien 200 000 asukkaan sote-palveluista. Kuntayhtymään kuuluvat Järvenpää, Hyvinkää, Tuusula, Nurmijärvi, Mäntsälä ja Pornainen. Keski-Uudenmaan sote -kuntayhtymän tavoitteena on järjestää vaikuttavia ja kustannustehokkaita palveluita asiakkailleen. Kuntayhtymässä työskentelee noin 3500 työntekijää. Keusote on myös suurin perustason kuntayhtymä. Kuntayhtymän palvelut ovat jaettu viiteen osaan, ja ne ovat: ikäihmisten palvelut, vammaisten palvelut, terveystalvet ja sairaanhoito, aikuisten mielenterveys, päihde- ja sosiaalipalvelut sekä lasten, nuorten ja perheiden palvelut. (Keski-Uudenmaan sote 2022; Kuntaliitto 2019.)

Osana soteuudistusta Keski-Uudenmaan sote -kuntayhtymän tuottamat ja järjestämät sosiaali- ja terveystalvet siirtyvät vuoden 2023 alussa Keski-Uudenmaan hyvinvointialueen hallintoon. Jälkihuoltopalvelut kuuluvat näihin palveluihin. Keski-Uudenmaan hyvinvointialue aloittaa toimintansa samalla kuuden kunnan alueella kuin Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymä toimii tämän opinnäytetyön toteutuksen ajankohtana. Tulevaa hyvinvointialuetta voidaan kutsua edeltäjängsä tavoin Keusoteksi. (Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymä 2022.)

3.1 Jälkihuolto Keski-Uudenmaan sote -kuntayhtymän alueella

Keski-Uudenmaan sote -kuntayhtymän jälkihuollon asiakkaiden kotouttamisprosessista ja palveluiden koordinoinnista on vastuussa jälkihuollon moniammatillinen tiimi. Jälkihuollon moniammatillinen tiimi toimii asiantuntijatehtävissä asiakkaan eri verkostoissa. Tiimissä työskentelevät sosiaalityöntekijä, kaksi sosiaaliohjaajaa ja psykiatrinen sairaanhoitaja. Asiakkaan jälkihuollon sekä kotoutumisen tuen tarve selvitetään osana sosiaalihuoltolain mukaista palveluntarpeen arviointia. (Keski-Uudenmaan sote -kuntayhtymä 2022.)

Palveluntarpeenarviointi ja yksilöllisen asiakassuunnitelman laadinta toteutetaan yhdessä asiakkaan ja tämän lähiverkoston kanssa, jälkihuollon moniammatillisen tiimin toimesta. Sosiaalityöntekijä suunnittelee, toteuttaa ja arvioi jälkihuollon prosessia ja tukitoimien toteutumista yhdessä asiakkaan ja tämän lähiverkoston kanssa säännöllisissä tapaamisissa. Jälkihuollon suunnitellut tukitapaamiset järjestetään ajanvarauksella sosiaaliohjaajien toimesta perustuen asiakkaan yksilölliseen asiakas- ja palvelusuunnitelmaan. Tapaamisiin sisältyy yksilöllistä tukea ja neuvontaa. Käsiteltäviä osa-alueita voivat olla sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen sekä vapaa-ajan, asioinnin, talouden hallinnan, asumisen ja itsensä huolehtimisen sekä opiskelun tai työllistymisen kysymykset. Jälkihuollon psykiatrinen sairaanhoitaja vastaa asiakkaan haastattelusta ja mielenterveys- ja päihdepalvelujen tarpeen arviosta yhteistyössä asiakkaan kanssa. Psykiat-

rinen sairaanhoitaja antaa tietoa maahanmuuttoon liittyvistä mielen kuormitustekijöistä asiakkaan kyvyt ja voimavarat huomioiden sekä tapaa tarvittaessa säännöllisesti tukea tarvitsevia asiakkaita osana jälkihuoltopalveluita. Sosiaaliohjaajat voivat ohjata nuoren tapaamaan psykiatrista sairaanhoitajaa tai kysyä konsultaatiota sairaanhoitajalta jälkihuoltopalveluissa ennen yhteydenottoa terveyspalveluihin. (Keski-Uudenmaan sote -kuntayhtymä 2022.)

4 Opinnäytetyön tavoite, tarkoitus ja tutkimustehtävä

Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata pakolaistaustaisten nuorten jälkihuoltopalveluiden nykytilaa ja riittävyttä jälkihuoltotiimin työntekijöiden näkökulmasta. Opinnäytetyön tavoitteena on löytää kehittämismahdollisuuksia jälkihuollon toiminnalle Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymän alueella. Opinnäytetyön tuottamia tuloksia voidaan käyttää pakolaisten sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämisen apuna. Opinnäytetyötä ohjaava tutkimustehtävä on – mikä jälkihuollon tila on ja miten sitä voitaisiin kehittää?

5 Opinnäytetyön toteutus

Tämä opinnäytetyö on toteutettu laadullisena tutkimuksena. Aineistonkeruumenetelmäksi valikoitui ryhmämuotoinen teemahaastattelu. Aineiston keräys tapahtui Järvenpäässä loka-kuussa 2022. Aineiston analyysi tehtiin hyödyntäen teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Kappaleissa 5.1-5.4 perehdytään tarkemmin opinnäytetyössä käytettyihin tutkimusmenetelmiin, toteutustapaan ja haastattelumateriaalin sisällönanalyysiin.

5.1 Laadullinen tutkimus tutkimusmenetelmänä

Opinnäytetyö toteutetaan kvalitatiivisena tutkimuksena eli laadullisena tutkimuksena. Laadullinen tutkimus pyrkii ymmärtämään tutkittavan asian laatua, ominaisuuksia ja merkitystä kokonaisuutena. (Jyväskylän yliopisto 2021.) Laadullista tutkimusta käytetään silloin kuin tutkittavana kohteena on ihminen ja ihmiselämään liittyvät asiat. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään siis ymmärtämään tutkittua asiaa tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden kautta (Hirsjärvi & Hurme 2008; Juuti & Pusa 2020).

Laadullinen tutkimus voidaan suorittaa eri menetelmillä, joten käsitteenä se on laaja. Laadullisen tutkimuksen keskeisenä ominaispiirteenä voidaan pitää sille tyypillistä subjektiivisuutta. Oletuksena on siis se, että todellisuus ei ole tutkittavasta ja tutkijasta riippumatonta. Laadullisessa tutkimuksessa tutkija joutuu myös kyseenalaistamaan jo tiedettyjä asioita saadakseen uutta tietoa. Opinnäytetyö pyrkii tuottamaan tietoa jälkihuollon työntekijöiden kokemuksista

ilman huoltajaa maahan tulleiden kanssa tehtävästä työstä Keusoten alueella. Laadullista tutkimusta käytetään yleensä myös silloin, kun tutkittavasta asiasta ei ole paljoa tietoa tai tutkittavaan asiaan halutaan saada uusi näkökulma. Tähän opinnäytetyöhön laadullinen lähestymistapa sopii, koska on tarkoitus tehdä tutkimusta jälkihuollosta ilman huoltajaa maahan tulleiden kanssa työskentelevien näkökulmasta. Laadullisen tutkimuksen aineistoina käytetään pääsääntöisesti myös laadullisia, strukturoimattomia ja luonnollisia aineistoja. Laadullinen tutkimus pyrkii myös yksinkertaistettuna vastamaan kysymyksiin miksi, miten ja millainen. Laadullinen tutkimus on myös pääsääntöisesti aineistovetoinen. (Hirsjärvi ym. 2008; Juhila 2021; Juuti ym. 2020; Kylmä, Lähdevirta & Vehviläinen-Julkunen 2003.)

5.2 Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Aineistonkeruumenetelmänä käytetään laadullista menetelmää, puolistrukturoitua haastattelua eli teemahaastattelua, sillä se soveltuu subjektiivisten kokemusten ja merkitysten tutkimiseen ja kuvailuun. Teemahaastattelua voidaan pitää strukturoidun ja avoimen haastattelun välimuotona. Teemahaastattelussa tutkija on etukäteen miettinyt teemoja, joita haastattelutilanteessa käsitellään. Haastattelu ei siis etene tutkijan laatimien yksityiskohtaisten ja suljettujen kysymysten kautta, vaan laajempien teemojen kautta. Haastattelija siis määrittää kysymykset teemoittain, mutta tutkittava voi poiketa niiden järjestyksessä tai jopa ehdottaa uusia kysymyksiä. Teemahaastattelussa pyritään ottamaan huomioon yksilön subjektiiviset tulkinnat. Vaikka kaikkien tutkittavien kanssa pyritään keskustelemaan läpi määrätyt teemat, annetaan kuitenkin tilaa yksilön avoimelle ja vapaalle puheelle. Teemahaastattelua pidetään tehokkaana tutkimuskeinona, sillä siinä yhdistyy tutkijan antama suunta haastattelulle ja tutkittavalle annettava vapaus. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Haastattelu toteutetaan tässä opinnäytetyössä ryhmämuotoisena teemahaastatteluna. Opinnäytetyön teemat ovat Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymän toimijat, ja pakolaisnuorten jälkihuollon nykytila, sekä pakolaisnuorten jälkihuollon haasteet ja tulevaisuus Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymässä. Ensimmäisessä teemassa eli kuntayhtymätoimijoissa aiheina ovat ammattiryhmät ja jälkihuoltotiimi, työtehtävät, moniammatillinen yhteistyö ja resurssit. Toisessa teemassa eli jälkihuollon nykytilassa aiheina ovat tukimuodot, itsenäistymisen tukeminen, taloudellinen tuki, opiskelu- ja työelämäntuki sekä psyykinen tuki ja kriisituki. Viimeisessä teemassa eli jälkihuollon haasteissa ja tulevaisuudessa aiheina ovat tulevaisuusnäkökulmat, haasteet ja muutostoiveet. Teemat on muodostettu teoria-aineiston ja tutkimuksen tarkoituksen perusteella. Haastattelu järjestetään yhtenä ajan kohtana, sillä kohteena on yksi työryhmä. Ryhmämuotoisessa teemahaastattelussa korostuu ryhmän jäsenten välinen keskustelu, jossa tutkijan

antamat teemat toimivat vain keskustelun runkona. Ryhmämuotoisessa haastattelussa tutkijalla on vähemmän kontrollia, sillä ryhmän jäsenet vastaavat myös toistensa vastauksiin tutkijan kysymysten lisäksi. (Koskinen 2005; Saaranen-Kauppinen ym. 2006.)

5.3 Aineiston keruu

Haimme tutkimuslupaa Keski-Uudenmaan sote -kuntayhtymältä opinnäytetyölle syyskuussa 2022. Tutkimuslupa myönnettiin lokakuussa. Tutkimuslupan myötä aineiston keruu tapahtui Järvenpäässä lokakuussa 2022. Haastatteluun oli määrä osallistua viisi jälkihuollon maahanmuuttotiimin työntekijää, niin terveys- kuin sosiaalialan ammattilaisia. Haastatteluun osallistuminen perustui vapaaehtoisuuteen. (Liite 3.) Opinnäytetyön aihe saatiin keväällä 2021, ja haastattelutavat määräytyivät yhteistyökumppanin kautta. Käytännön asioita suunniteltiin ennen haastattelua, kuten haastattelumateriaalin käsittely ja tuhoaminen. (Liite 2 ja 3.) Ryhmämuotoiseen teemahaastatteluun osallistui suunnitellusti viisi sosiaali- ja terveysalan työntekijää. Osallistujille jaettiin ennen haastattelun alkua tutkimuksen saatekirje ja allekirjoitettava suostumus tutkimukseen osallistumisesta sekä keskusteltiin opinnäytetyöstä yleisesti. Haastattelu toteutettiin kasvokkain meille osoitetuissa terveysaseman tiloissa. Haastattelutilanne nauhoitettiin, jotta haastattelumateriaali pystyttäisiin litteroimaan. Haastateltaville kerrottiin myös suullisesti, että haastattelutilanne nauhoitetaan. Haastattelu pohjautui suunnitellusti laadittuun teemahaastattelurunkoon, eli ennalta suunniteltuja kysymyksiä ei ollut. Tärkeintä oli haastateltavien välinen keskustelu. Tarkentavia kysymyksiä kysyttiin kuitenkin, jos se nähtiin aiheelliseksi. Litteroidusta haastattelumateriaalista etsittiin tutkimustuloksia aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin.

5.4 Aineiston analyysi

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston analyysi voidaan tehdä hyödyntäen sisällönanalyysia. Sisällönanalyysi on systemaattinen ja objektiivinen analysointimenetelmä. Sisällönanalyysin tarkoitus on kuvata tutkittavaa ilmiötä tiiviisti ja yleisessä muodossa, säilyttäen sen sisältämä tieto. Sisällönanalyysin avulla tutkimusaineisto voidaan pilkkoa osiin, ryhmitellä käsitteittäin, ja muodostaa siitä loogisia kokonaisuuksia uudelleen. Analysoinnin avulla voidaan kerättyä aineistoa selkeyttää ja järjestää johtopäätöksiä varten. Aineiston analyysi voidaan jakaa muodoltaan aineistolähtöiseen, teoriasidonnaiseen tai teorialähtöiseen analyysiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 123–141.)

Tässä opinnäytetyössä analyysimenetelmänä käytetään teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissa yhdistellään saatuja käsitteitä ja niiden avulla saadaan vastaus

tutkimuskysymykseen. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi voidaan jaotella kolmeen eri vaiheeseen, joita ovat aineiston pelkistäminen eli redusointi, aineiston ryhmittely eli klusterointi ja teoreettisten käsitteiden luominen eli abstrahointi. Analysoitavana aineistona toimii haastattelu, jonka sisältö auki kirjoitetaan sanasta sanaan. Redusoinnissa etsitään tutkimuskysymysten kannalta olennaisia ilmaisuja. Redusoinnin jälkeen siirrytään aineiston klusterointiin. Klusteroinnissa pyritään käymään koodatut alkuperänilmaukset huolellisesti lävitse sekä aineistoista etsitään samankaltaisia ja/tai eroavaisuuksia kuvailevia käsityksiä. Tämän jälkeen tehdään aineiston abstrahointi, jossa eritellään tutkimuksen kannalta oleellinen tieto. Valikoidun tiedon perusteella muodostetaan niin ikään teoreettisia käsitteitä. (Tuomi ym. 2018, 122–125.)

Aineistolähtöinen teoriaohjaava sisällönanalyysi tässä opinnäytetyössä alkoi haastattelumateriaalin litteroinnilla, jossa kuuntelimme haastattelunauhoituksen osissa, jonka jälkeen puhtaaksi kirjoitimme materiaalin sanasta sanaan. Analyysirunkona toimi tutkimuskysymys ja teemahaastattelussa käytetyt teemat. Ensin muodostettiin pääluokat analyysirungon mukaisiksi. Jokaiselle pääluokalle annettiin oma värikoodi, jonka perusteella litteroidusta haastattelumateriaalista alettiin koodata värein pääluokille sopivia alkuperäisilmaisuja. Tämän jälkeen alkuperäisilmaisut sijoitettiin taulukkoon, jotta niitä olisi helpompi tarkastella. Alkuperäisilmaisut pelkistettiin lyhyempiin ilmaisumuotoihin, jonka jälkeen samankaltaisista pelkistetyistä ilmaisuista muodostettiin alaluokkia pääluokkien sisälle. Alaluokkia syntyi kaiken kaikkiaan neljätoista kappaletta ja pääluokkia seitsemän. Luokat valikoituivat tutkimustehtävän mukaisiksi. (Taulukko 1.)

6 Tulokset

Haastattelumateriaalista muodostui aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin alaluokkia ja pääluokkia. Pääluokkia syntyi seitsemän kappaletta ja niiden sisälle neljätoista alaluokkaa. Pääluokiksi muodostui ja nimettiin käsitteet jälkihuollon nykytila, verkostoyhteistyö, yksilöllisyys, palvelujen saatavuus, kulttuuri, haasteet ja tulevaisuus. (Kuvio 1.) Alla on kuvattu saadut tulokset pääluokittain.

Kuvio 1: Tuloksista saadut alaluokat ja pääluokat

6.1 Jälkihuollon nykytila

Tässä kappaleessa kuvataan haastattelussa kuvattua jälkihuoltotiimin nykytilaa Keski-uudenmaan sotekuntayhtymässä. Jälkihuollon nykytila pääluokka muodostui monialaisuus ja tavoitteellisuus alaluokista. Monialaisuus-alaluokka kuvaa jälkihuollon maahanmuuttotiimin rakennetta ajantasaisesti, viittä siellä työskentelevää työntekijää sekä monialaista tiimiä. Jälkihuoltotiimissä työskentelee sekä sosiaali- että terveysalan ammattilaisia. Haastattelussa kävi ilmi, että työtä tehdään yksilö- ja parityönä asiakkaiden tarpeiden mukaan. Tavoitteellisuus-alaluokka muodostui työn sisällöstä. Työntekijät kertoivat työn olevan asiakkaan ohjausta ja neuvontaa elämän eri osa-alueilla. Jälkihuollossa työn keskeinen tavoite on asiakkaan kotoutumisen ja itsenäistymisen tukeminen yksilöllisesti tukitoimien avulla.

6.2 Verkostoyhteistyö

Haastattelussa työntekijät kuvasivat tekevänsä laajasti erilaista yhteistyötä jälkihuoltoasiakkaan ja tämän verkostojen kanssa. Alaluokiksi valikoitui asiakkaan arjen verkostot ja erikoissairaanhoidon asiakkaan tukena. Asiakkaan arjen verkostoiksi haastattelussa nousi oppilaitos tai

työnantaja, virastot, kuten työ- ja elinkeinotoimisto, Kela ja maahanmuuttovirasto, sekä toimintaa tarjoavat järjestöt. Yhteistyön muotoja kerrottiin olevan neuvonta ja tuki työllistymisessä, opinnoissa tai etuushakemusten täyttämässä, sekä asiakkaan sosiaalisen verkoston tukeminen muun muassa tukihenkilötoiminnan kautta. Työntekijät kertoivat, että tekevät jonkin verran yhteistyötä lääkärin tai hoitohenkilökunnan kanssa mielenterveys- ja päihdepalveluihin liittyen asiakkaiden tarpeiden mukaan. Myös lähete erikoissairaanhoidon poliklinikoille tai terapiapalveluiden, kuten psykoterapian hakeminen on mahdollista, mikäli näin arvioidaan.

6.3 Yksilöllisyys

Kolmanneksi pääluokaksi kuvautui yksilöllisyys, sillä haastateltavat kertoivat tukipalveluiden valikoituvan asiakkaan yksilöllisten tukitarpeiden mukaan. Asiakslähtöisyys näyttäytyi keskeisenä terminä. Asiakastyö jälkihuollossa on suunnitelmallista ja perustuu henkilökohtaiseen asiakassuunnitelmaan. Asiakassuunnitelmaa voidaan myös tarvittaessa päivittää. Tuen tarve saattaa muuttua jälkihuollon aikana, joten tapaamisten määrä saattaa ajan kuluessa harventua, kun asiakas ei tarvitse enää niin intensiivistä tukea. Haastattelussa kävi ilmi, että asiakkaiden erityisen tuentarpeen vuoksi omatyöntekijän tulee olla sosiaalityöntekijä, joka vastaa myös asiakastyön koordinoinnista. Näin oli myös Keusotessa. Yksilöllisyys näkyi asiakkaan mielekkään elämän tukemisessa, kuten harrastustoimiin kannustamisena. Asiakasta tuetaan oman suunnan löytämiseen, kuten miten hän haluaa toteuttaa itseään ja mihin koulutuspolulle hän suuntautuu. Myös nuoren matkaa aikuistumiseen tuetaan. Haastateltavien mukaan tämä ennaltaehkäisi huomattavasti syrjäytymistä ja radikalisoitumista.

6.4 Palvelujen saatavuus

Jälkihuollon palvelut ovat käytännössä asiakkaiden tapaamista, ohjausta ja neuvontaa. Asiakastapaamisten sisältö ja tapaamisvälit räätälöidään yksilöllisesti. Nuoren tullessa jälkihuolto- palveluiden piiriin, nuorta pyritään tapaamaan tiiviisti, sillä usein tuen tarve on alussa suurempi. Nuoret saattavat usein tukeutua jälkihuollon työntekijöihin eri asioissa. Haastateltua jankkohtana jälkihuolto- palveluissa ei ollut juuri aloittaneita asiakkaita, mutta työntekijät olivat hyvillään siitä, että pystyvät tarvittaessa tarjoamaan nuorille tiiviimpää tukea. Tuen intensiivisyys vaihtelee asiakaskohtaisesti. Nuorta tuetaan itsenäiseen toimintaan. Näin ollen myöhemmässä asiakkuuden vaiheessa voi tapaamisväli olla pidempi ja tuki kevyempää. Asiakkuuden alkuvaiheessa ja sen aikana tehdään myös kartoitusta liittyen mielen hyvinvointiin, mielenterveys- ja päihdepalveluiden tarpeeseen. Työntekijä voi ohjata nuoren tapaamaan psykiatrista sairaanhoitajaa ensin osana jälkihuoltoa. Yhteys perus- tai erikoissairaanhoidon voidaan ottaa myöhemmin psykiatrisen sairaanhoitajan arvion perusteella. Tämä koettiin haastattelussa toimivaksi malliksi. Asiakastapaaminen onnistuu kotikäyntinä, toimistolla tai muussa sovitusta paikassa.

6.5 Kulttuuri

Kulttuurin merkitys näyttäytyi isona tekijänä pakolaisnuorten sopeutumisessa. Työntekijät kuvailivat kulttuurieroja ja asiakkaiden näkemystä omaan hyvinvointiinsa. Haastattelussa keskusteltiin asiakkaiden kyvyttömyydestä tunnistaa mielenterveysongelmia sekä vaikeudesta sanoittaa omia oireita. Oireet kuvattiin esimerkiksi somaattisina haittoina ja stressinä, ei niinkään mielenterveysongelmina. Eri kulttuuritaustasta tuleminen saattoi myös vaikeuttaa nuoren halua hyväksyä mielenterveysongelmat, sillä omassa kulttuurissa se saattoi olla tabu tai kyseisille asioille ei saattanut edes olla omassa kielessä termejä. Haastateltavat kuvailivat myös asiakkaiden kokevan ulkopuolisuuden tunteita ja yksinäisyyttä, jolloin oman paikan löytäminen hankaloituu. Monet kokivat kertoman perusteella esimerkiksi suomalaisen perheen ja muut kontaktit, kuten tukihenkilöt, tärkeäksi. Myös asiakkaiden kotimaassa tapahtuvat asiat ja huoli kaukana elävästä perheestä näyttäytyivät mieltä kuormittavina tekijöinä.

6.6 Haasteet

Haasteiksi nousi työn määrää koskevat tekijät ja asiakastyön piirteisiin liittyvät tekijät. Työntekijät kuvasivat työtehtävien laajaa kirjoa. Haastateltavat kertoivat, että heillä on jälkihuollon lisäksi myös muita työtehtäviä Keusoten sisällä. Asiakastyöhön liittyvinä haasteina näyttäytyivät kielikysymykset asiakkaan verkostoissa ja psyykkisen- sekä kriisituen tarve. Haastateltavat kokivat, että muun muassa oppilaitoksissa ja yhteiskunnassa yleisesti vieraskielisten huomiointi voisi olla parempaa, ja se koettiin tarpeellisenä kehityskohtana. Tilanteissa, joissa herää epäily oppimisvaikeuksista, tarvitaan laaja-alaista selvittelyä ja tiivistä yhteistyötä. Haastattelussa tuli ilmi, että lähes jokainen jälkihuollon asiakas tarvitsee perustason mielenterveys- tai päihdepalveluja traumaattisten elämäkokemusten vuoksi. Kulttuurierojen vuoksi asiakkaat hakevat apua mielenterveysongelmiin sitten, kun tilanne on jo merkittävästi huonontunut. Asiakkaiden perheiden, kotimaan sekä maailman tilanteet ja tapahtumat, kuten sodat, vaikuttavat asiakkaiden mielen hyvinvointiin. Tämä näyttäytyy työntekijöille muun muassa asiakkaiden kriisitilanteiden samanaikaisuutena.

6.7 Tulevaisuus

Jälkihuollon tulevaisuudesta keskustellessa haastateltavat kuvailivat sen näyttäytyvän heille pääasiassa valoisana. Haastateltavat pohtivat tulevaa organisaatiomuutosta, jossa lastensuojelun jälkihuolto siirtyy aikuissosiaalityön piiriin Keusotessa. Toiveena oli, että jälkihuollon maahanmuuttotiimi saisi jatkaa nykyisellä toimintamallilla, niin että, kontakti mielenterveys- ja päihdepalveluihin sekä muihin yhteistyöverkostoihin säilyisi. Yhteiskunnallisista ja kansainvälisistä teemoista nousi haastattelussa Ukrainan sota sekä lainsäädännölliset kysymykset. Haastateltavat miettivät Ukrainan sodan vaikutusta jälkihuoltoasiakkaiden määrään Keusoten alueella. Lakiasioista huolta herätti nuorten oikeuden päätyminen jälkihuoltoon kansalaisuuden saatuaan ja se, että miten se näyttäytyy tulevaisuudessa.

7 Pohdinta

Opinnäytetyön aihe valittiin opinnäytetyöntekijöiden yhteisellä päätöksellä perustuen toimeksiantajan tarpeeseen. Aiheen rajauksesta keskusteltiin toimeksiantajan kanssa. Pakolaistaustaisten nuorten jälkihuoltopalveluiden kehittäminen valikoitui kolmesta maahanmuuttototeuttamisesta aiheesta. Mielenkiinto sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten monialaisuuteen ja tahojen yhteistyöhön syntyi opinnäytetyöntekijöiden sairaanhoitajaopintojen aikana. Kappaleessa 7.1 esitellään johtopäätöksiä tarkastellen tämän opinnäytetyön tuloksia, verraten niitä aiempiin ja meneillään oleviin tutkimuksiin pakolaistaustaisten nuorten jälkihuoltopalveluista. Kappaleessa 7.2 käsitellään opinnäytetyön tieteellistä luotettavuutta ja eettisyyttä. Kappaleessa 7.3 esitellään opinnäytetyön tuloksista muotoutuneet kehittämis ehdotukset toimeksiantajalle. Niitä voivat käyttää myös pakolaistaustaisten sosiaali- ja terveyspalveluiden muut toimijat.

7.1 Johtopäätökset

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää jälkihuollon nykytila ja riittävyys työntekijöiden näkökulmasta, sekä löytää kehittämiskohteita jälkihuollon toiminnalle Keusoten alueella. Lähestymistapa tässä opinnäytetyössä oli laadullinen tutkimus. Aineistonkeruumenetelmänä toimi teemahaastattelu, joka tapahtui ryhmämuotoisena. Haastatteluun osallistui suunnitellusti kaikki jälkihuoltotiimin jäsenet.

Keusoten jälkihuollon tila työntekijän näkökulmasta haastatteluajankohtana näyttäytyi perustuvan ajantasaiseen tutkimustietoon jälkihuoltopalveluista ja niiden järjestämisestä. Työ sisältää nuoren kokonaisvaltaista ohjausta ja neuvontaa elämän eri osa-alueilla tukien tämän itenäistymistä ja aikuistumista yksilöllisesti. Lastensuojelun keskusliitto toteaa jälkihuollon oppaassaan, että jälkihuollon toteuttamisessa tulee ottaa huomioon palveluiden yksilöllisyys. Nuorten tuen tarpeet eroavat toisistaan, joten palvelujärjestelmän tulisi vastata näihin joustavasti sekä asiakaslähtöisesti. Yhteisesti jälkihuoltoasiakkailta korostuu psykososiaalisen tuen tarve, mutta etenkin nuoret, joilta puuttuu lähiverkostoa, perhettä ja sukulaisia, tarvitsevat tukea. (Pukkio & Hipp, 2016, 16-18.) Ilman huoltajaa maahan tulleet jälkihuollossa olevat nuoret kuuluvat juuri tähän ryhmään. Opinnäytetyön tuloksissa palveluiden asiakaslähtöisyys, asiakkaiden tuen yksilöllisyys ja psyykkisen tuen tarve tulivat esiin työntekijöiden näkökulmasta. Johtopäätöksissä lähestytään näitä teemoja jo olemassa olevien tutkimusten kautta, sekä tehden tuloksista huomioita kehittämis ehdotuksia varten.

Opinnäytetyön tuloksista voidaan todeta, että työntekijän näkökulmasta monialaisuus jälkihuoltotiimissä koettiin myönteiseksi. Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten yhteistyö koettiin toimivaksi Keusotessa ja nykyinen psykiatrisen sairaanhoitajan vastaanottomalli jälkihuollon palveluissa haluttiin säilyttää myös tulevaisuudessa. Tulokset tukevat teoriaa siitä, että psykiatrisen sairaanhoitajan osaamista hyödynnetään kuntakohtaisesti jälkihuollon asiakkaiden

psykkisessä tukemisessa ja kriisitilanteissa. (Häkkinen 2018.) Kotoutumislain mukaiset jälkihuoltopalvelut siirtyvät vuonna 2023 Keusotelta uuden hyvinvointialueen järjestämäksi ja näin osaksi aikuissosiaalityötä. Kotoutumislain kokonaisuudistukseen liittyen, pääministeri Sanna Marinin hallituksen kotoutumisenselonteossa kesäkuussa 2021 todettiin, että ilman huoltajaa tulleiden nuorten erityisen tuen ja palveluntarpeeseen vastataan hyödyntäen laaja-alaista verkostotyötä. Tämä tukee tulosta siitä, että verkostotyöskentely pyrkii vastaamaan jälkihuoltonuoren tarpeisiin mahdollisimman monialaisesti. (Hirscovits-Gerz ym. 2022, 4.)

Jälkihuollon tavoitteisiin Keusotessa kuuluu nuoren tukeminen kotoutumisessa ja aikuistumisessa. Tukitoimet valitaan nuoren tarpeen mukaan, joten yksilöllisyys on avainasemassa. Opin- näytetyön tuloksissa nousi esiin, että lähes kaikki ilman huoltajaa maahan tulleet jälkihuollon asiakkaat tarvitsevat perustason mielenterveys- ja päihdepalveluja. Suurin syy mielenterveys- palvelujen tarpeelle on traumaattiset elämäkokemukset. Lisäksi osa tarvitsee erikoissairaan- hoidon palveluja. Kulttuuriset tekijät viivästyttivät osin palveluihin hakeutumista, ja kriisitilanteiden samanaikaisuus näyttäytyi myös jälkihuollon työntekijöille. PALOMA-hankkeessa, eli Pakolaisten mielenterveystoimien valtakunnallisessa kehittämishankkeessa todettiin, että ilman huoltajaa tulleiden psyykinen avun tarve on kasvanut, kun alaikäisiä on tullut maahan enemmän. Apua tarjoavien ammattilaisten määrä puolestaan ei ole noussut samassa suhteessa. Tämän voidaan päätellä vaikuttavan myös jälkihuoltopalveluissa, sillä nuorten tuen tarve ei poistu heidän täysi-ikäistyttyään. (Castaneda ym. 2018, 377-378.)

Tuloksista on nähtävissä, että opinnäytetyön toteutusajankohtana työntekijät pohtivat asiakkaan arjen verkostojen ja yhteiskunnan toimivuutta vieraskielisten näkökulmasta. Vieraskielisten huomiointi oppilaitoksissa ja työnantajien toimesta koettiin kehittämiskohteena. Tilanteissa, joissa tarvittiin asiakkaan oppimisvaikeuksien selvittelyä, luonnehdittiin yhteistyön olevan laajaa ja tiivistä. Käynnissä olevassa valtakunnallisessa Yhdessä aikuisuuteen - Elämässä eteenpäin - hankkeessa käsitellään aihetta. Hankkeeseen liittyvässä 30 osallistujan työpajassa ilman huoltajaa maahan tulleiden kanssa työskentelevät ammattilaiset keskustelivat nuorten tilanteesta. Raportissa työpajasta nousi esiin haasteita liittyen opintoihin ja työelämään. Oppilaitoksesta saatavan tuen koettiin olevan nuorille riittämätöntä ja opintoihin liittyvää kielenopetusta korostettiin useassa puheenvuorossa. Myös nuorten oppimisvaikeuksien ja neuropsykiatristen haasteiden selvittely terveydenhuoltopalveluissa koettiin puutteellisena. Monialaisen yhteistyön lisäämistä toivottiin nuoren arjen verkostoihin ja maahanmuuttopalveluihin. YEE-hankkeessa osallistujat toivat esiin nuorten elämäntilanteiden ja tuen tarpeiden olevan yksilöllisiä, myös sosiaaliset verkostot, yksinäisyys ja ero perheestä nousivat esiin. Teemat näkyvät myös tämän opinnäytetyön tuloksissa. Voidaan siis todeta, että tämän kuntayhtymään keskittyvän opinnäytetyön tulokset osin myötäilevät valtakunnallista tutkimusta aiheesta. (Hirscovits-Gerz ym. 2022, 160-162.)

7.2 Luotettavuus ja eettisyys

Opinnäytetyön tekeminen ja julkaiseminen pohjautuu sitä ohjaavaan lainsäädäntöön sekä tiedeyhteisön kansallisiin ja kansainvälisiin tutkimuseettisiin periaatteisiin, linjauksiin ja suosituksiin. Suositukset antavat pohjan eettiselle ja hyvälle tieteellisen käytännön mukaiselle opinnäytetyöprosessille. (Arene 2020.) Opinnäytetyö perustuu avoimuudelle, joka myös kuuluu Laurea-arvoihin (Laurea-ammattikorkeakoulu 2022). Se on avoin julkaisu, joka on vapaasti luettavissa kaikille. Opinnäytetyö rakentuu luotettavan teoreettisen viitekehyksen ympärille, ja opinnäytetyössä oleva tieto on hankittu vastuullisesti.

Opinnäytetyössä noudatettiin hyvää tutkimuseettiä. Opinnäyteprosessissa noudatettiin yhteistyökumppanin tutkimuskäytänteitä. Keusotessa kaikkiin tutkimuksiin tulee hakea asianmukainen tutkimuslupa ennen kuin voi aloittaa tutkimuksen aineiston keruun. Tutkimuslupaan sisältyi tutkimuslupahakemus, opinnäytetyön suunnitelmaversio ja salassapitosopimus. (Keski-Uudenmaan sote -kuntayhtymä 2022.) Tutkimuslupa myönnettiin lokakuussa 2022.

Hyvää tutkimuskäytäntää noudatettiin opinnäytetyöprosessin aikana. Vapaaehtoisuus on avainasemassa sekä keskeisiä käsitteitä ovat suostumus ja anonymiteetti. Lupa haastatteluun osallistujilta pyydettiin kirjallisesti ja heitä informoitiin suullisesti haastattelun etenemisestä. Haastateltaville kerrottiin, että he voivat keskeyttää osallistumisensa halutessaan haastattelun vaiheesta riippumatta ja siitä ei koidu heille haittaa. Tärkeää on myös varmistaa, että tutkittava ymmärtää, mihin hän on suostunut. Suostumuksen antamisella pyritään siihen, ettei tutkijalle synny valta-asemaa tai tutkittava tule manipuloiduksi. Kaikki kirjallinen materiaali säilytettiin lukitussa tilassa opinnäytetyöprosessin ajan, jonka jälkeen ne hävitettiin asianmukaisesti. Sähköinen materiaali säilytettiin salasanoin turvattuna. Myös anonymiteetti huomioitiin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009.) Opinnäytetyön aineistoista kerättiin kaikki tunnistetiedot pois, jotta tuloksista ei pysty tunnistamaan haastateltavien henkilöllisyyksiä. Tämä on erittäin tärkeää, kun huomioi haastateltavien pienen määrän ja sen, että tiimissä saattaa olla vain yksi jonkin ammattikunnan edustaja. Anonymiteetin suojaamiseksi noudatettiin myös yhteistyökumppanin linjausta siitä, ettei lopulliseen opinnäytetyöhön tulisi suoria lainauksia haastattelussa tunnistettavuuden vuoksi. Tämä saattaa vaikuttaa opinnäytetyön luotettavuuteen, sillä kaikki alkuperäisilmaukset karsittiin pois.

Opinnäytetyön tekemistä ohjasi hyvä tieteellinen käytäntö. Lähdemateriaaleja valittaessa tarkastettiin julkaisuajankohta, kirjoittaja ja sähköisissä julkaisuissa alusta, johon teksti on julkaistu. Tällä pyrittiin karsimaan vanhentunutta tietoa sisältävät ja epäluotettavat lähteet. Yli kymmenen vuotta vanhoja lähteitä käytettiin niissä tapauksissa, kun uudempaa materiaalia ei ollut saatavilla. Opinnäytetyössä käytettiin pääsääntöisesti suomenkielisiä lähteitä, sillä suomalaisista jälkihuoltopalveluista ei ole kuntakohtaisesti tehty kansainvälistä tutkimusta. Eng-

lanninkieliset tutkimukset ja artikkelit olivat saatavilla myös suomeksi. Opinnäytetyössä on käytetty oikeanlaisia lähdeviittauksia, jotta lähdemateriaali on helposti löydettävissä. Se noudattaa hyvää eettistä käytännettä. (Laurea-ammattikorkeakoulu 2022.)

Opinnäytetyön luotettavuutta voidaan arvioida sen validiteetilla ja reliabiliteetilla (Vilka 2021). Validiteetilla tarkoitetaan laadullisessa tutkimuksessa sitä, onko tutkimusprosessi tehty perusteellisesti ja vastaavatko sen tuottamat tulokset ja johtopäätökset tutkimuskysymykseen. Reliabiliteetilla taas tarkoitetaan saatujen tulosten analysoinnin luotettavuutta. (Saaranen ym. 2005.) Opinnäytetyössä käytettiin aineistonkeruumenetelmänä puolistrukturoitua haastattelua eli teemahaastattelua. Teemahaastattelun runko luotiin teoreettisen viitekehyksen pohjalta. Teemahaastattelu valikoitui aineistonkeruumenetelmäksi, sillä se on tyyliään keskustelunomainen tilanne ja antaa tilaa haastateltavien vapaalle puheelle. Näin ollen haastateltavat saattavat tuoda jotain uutta ilmi, mitä tutkija ei ole osannut kysyä. Tutkija antaa vain suunnan haastattelun kululle, eikä hänellä ole suuremmin kontrollia haastattelun etenemisestä. Tutkimuksen luotettavuuteen saattaa vaikuttaa se, että yksi haastateltavista toi enemmän näkemyksiään esiin kuin toiset haastateltavat. Tämä saattoi vaikuttaa muiden haastateltavien ulosantiin, ja näin ollen joidenkin vastaukset saattoivat jäädä niukemmiksi. Tähän vaikuttaa myös tutkijan kokemus ja aikaisempi tieto tutkittavasta kohteesta. Tulee ottaa huomioon, että opinnäytetyö oli sen tekijöiden ensimmäinen varsinainen tutkimus. Teemahaastattelun toteuttaminen oli haasteellista ja aineiston analysointi aikaa vievää.

Opinnäytetyön hyödynnettävyyttä voidaan arvioida työelämältä saadun palautteen avulla. Yhteistyökumppani arvioi, että opinnäytetyötä voidaan käyttää työelämässä perehdytyksen välineenä sekä työn kehittämisen apuna. Työelämä piti tuloksia hyödynnettävinä, sillä tulokset peilautuivat ajankohtaisiin tutkimuksiin ja hankkeisiin. Näin ollen tulokset vahvistivat näkemyksiä kehittämiskohteista, vaikka uutta tietoa ei työelämän näkökulmasta syntynyt. Työelämä piti yhteistyötä opinnäytetyön tekijöiden kanssa joustavana sekä toimintaa eettisenä ja vastuullisena. Yhteistyökumppani toi palautteessaan esille, että tekee mielellään myös jatkossa yhteistyötä opiskelijoiden kanssa.

7.3 Kehittämisehdotukset

Opinnäytetyön tavoitteena oli löytää kehittämismahdollisuuksia jälkihuollon toiminnalle Keski-uudenmaan sote -kuntayhtymän alueella. Opinnäytetyön tuloksia voidaan hyödyntää jälkihuoltopalveluiden kehittämisessä, sekä pakolaisten sosiaali- ja terveyspalveluissa. Keski-Uudenmaan sote -kuntayhtymän jälkihuoltopalveluiden siirtyessä vuonna 2023 hyvinvointialueen järjestämäksi, opinnäytetyön tulokset tuottavat tietoa kuntayhtymässä jo toimineista palveluista ja niiden kehittämiskohteista.

Haastatteluun osallistui viisi sosiaali- ja terveysalan ammattilaista, joista jokaisella oli jälkihuoltopalveluiden lisäksi myös muita työtehtäviä Keusoten sisällä. Aiemmissa tutkimuksissa on

todettu, että jälkihuollon asiakkaiden kokonaisvaltainen tuen tarve tunnistetaan, mutta psykososiaalisen ohjauksen ja neuvonnan tarjoamisessa on puutteita. Puutteet johtuivat työntekijöiden työn kuormittavuudesta ja kiireestä. (Pukkio ym. 2016, 16.) Myös käynnissä olevassa valtakunnallisessa Yhdessä aikuisuuteen - Elämässä eteenpäin - hankkeessa ammattilaiset toivoivat ilman huoltajaa maahan tulleille matalan kynnyksen mielenterveys- ja päihdepalveluja, sillä palveluihin pääsy koettiin ongelmalliseksi. (Hirscovits-Gerz ym. 2022, 160-161.) Keusoten jälkihuoltopalveluissa haastattelun aikaan, nuoren ohjaaminen psykiatrisen sairaanhoitajan vastaanotolle jälkihuoltopalveluiden sisällä koettiin toimivaksi malliksi. Lähes kaikilla nuorilla oli tarve perustason psyykkiseen tukeen. Muuttuvan maailman tilanteen, kuten Ukrainan sodan vaikutusta jälkihuollon asiakkaiden määrään, ei pystytä arvioimaan. Maailmantilanteen vaikutus nuoriin tulee kuitenkin huomioida. Tulevaisuudessa on tärkeä resursoida riittävästi sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten yhteistyöhön ja lisäkoulutukseen. Psykiatrisen sairaanhoitajan vastaanottopalvelut jälkihuollossa on hyvä säilyttää.

Pakolaistaustaisten asiakkaiden kanssa työskentelevät ammattilaiset kohtaavat traumatisoituja asiakkaita, jotka tarvitsevat laaja-alaista tukea. Työhyvinvoinnin, sekä työssä kehittymisen näkökulmasta työnohjaukseen osallistuminen on usein välttämätöntä. Vastuu työnohjauksen järjestämisestä on työnantajalla. (Castaneda ym. 2018, 148.) Työnohjauksen monipuolisia mahdollisuuksia voidaan hyödyntää jälkihuoltopalveluissa.

Lähteet

Painetut

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu - teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Oy

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi

Juuti, P. & Pusa, A. 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus Oy

Lyytinen, E. 2019. Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa. Turku: Painosalama Oy

Saviaro, M. & Helaniemi, M. 2009. Kun työ vie maailmalle. Kolmas painos. Helsinki: Printmax Oy

Suikkanen, S. 2010. Selvitys kidutettujen ja vaikeasti traumatisoituneiden turvapaikanhakija- ja pakolaislasten ja -nuorten määrästä sekä heidän psykiatristen palvelujen tarpeestaan. Helsinki: Libris Oy

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Tammi

Vilkkä, H. 2021. Tutki ja kehitä. 5. painos. Jyväskylä: PS-Kustantaja

Sähköiset

Alanko, S., Marttinen, I. & Mustonen, H. 2011. Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat. Viitattu 9.5.2022. <https://kotoutuminen.fi/documents/56901608/78896286/lapsen-etu-ensin.pdf/c42ad45f-13ec-6b3c-7cb2-570757ba47bc/lapsen-etu-ensin.pdf?t=1622890388066>

Arene. 2020. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Viitattu 15.11.2022. <https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULUJEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?t=1578480382>

Castaneda, A., Mäki-Opas, J., Jokela, S., Kivi, N., Lähteenmäki, M., Miettinen, T., Nieminen, & S., Santalahti, P. 2018. Pakolaisten mielenterveyden tukeminen Suomessa. PALOMA-käsikirja. THL. Viitattu 12.5.2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136193/7.8.PALOMA_KA%cc%88SIKIRJA_WEB.pdf?sequence=4&isAllowed=y

- ELY-keskus. 2022. Kotoutumisentukena.fi. Matalan kynnyksen kotoutumista tukeva toiminta kootusti yhdessä osoitteessa. Viitattu 31.5.2022 <https://www.ely-keskus.fi/kotoutumisentukena.fi>
- Helander, R. & Mikkonen, A. 2022. Ikävä äitiä - ilman huoltajaa tulleet pakolaislapset Suomessa. Viitattu 12.4.2022 <https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/12/8da641ec-ikava-aitia.pdf>
- Helsingin kaupunki. 2022. Sote-uudistus Helsingissä. Viitattu 7.12.2022 <https://www.hel.fi/fi/paatoksenteko-ja-hallinto/kaupungin-organisaatio/toimialat/sosiaali-ja-terveystoimiala/sote-uudistus>
- Hirschovits-Gerz, T., Heino, T., Lempinen, L., Weckroth N. & Ikonen V. 2022. Ikkuna aikuistumiseen: Selvitys lastensuojelun jälkihuollon ja ilman huoltajaa maahan alakäisenä tulleiden nuorten tuesta ja palveluista. Viitattu 22.8.2022 https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144027/URN_ISBN_978-952-343-815-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Honkasalo, V., Maiche, K., Onodera, H., Peltola, M. & Suurpää, L. (toim.). 2017. Nuorten turvapaikanhakijoiden elämää vastaanottovaiheessa. Nuorisotutkimusverkosto. Viitattu 12.5.2022 http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuorten_turvapaikanhakijoiden_elamaa_vastaanottovaiheessa.pdf
- Häkkinen, L. 2018. Jälkihuollossa eväitä itsenäiseen elämään. Talentia-lehti. Viitattu 22.8.2022. <https://www.talentia-lehti.fi/jalkihuollossa-evaita-itsenaiseen-elamaan/>
- Jyväskylän yliopisto. 2021. Laadullinen tutkimus. Viitattu 12.7.2022 <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/laadullinen-tutkimus>
- Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymä 2022. Keski-Uudenmaan hyvinvointialue. Viitattu 3.12.2022. https://www.keusote.fi/etusivu/tietoa-meista/hyvinvointialue/hyvinvointialue_2/keski-uudenmaan-hyvinvointialue/
- Keski-Uudenmaan sote -kuntayhtymä 2022. Tutkimusluvan hakeminen. Viitattu 23.11.2022 <https://www.keusote.fi/etusivu/tietoa-meista/tkio/ohjeita-tutkijalle-ja-opinnaytetyon-tekijalle/tutkijan-ohjeet/>
- Koskinen, I. 2005. Haastattelut. Viitattu 1.9.2022 <http://www2.uiah.fi/~ikoskine/ke62-2005/ke62-2005-haastattelut.pdf>
- Kotoutumisen osaamiskeskus. 2022. Kotoutumislain mukaista jälkihuoltoa saa 25-vuotiaaksi asti. Viitattu 12.4.2022 <https://kotoutuminen.fi/jalkihuolto-ja-kotoutumissuunnitelma>

Kuntaliitto. 2018. Keski-Uudenmaan sote -kuntayhtymä. Viitattu 12.5.2022 <https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/03%20AUTERE%20P%C3%A4ivi%20Keusote%20PP%20esittely.pdf>

Kylmä, J., Lähdevirta, J. & Vehviläinen-Julkunen, K. Laadullinen terveystutkimus: mitä, miten ja miksi? Duodecim-lehti. Viitattu 1.9.2022 <https://www.duodecimlehti.fi/duo93495>

Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta. 17.6.2011/746

Laki kotoutumisen edistämisestä. 30.12.2010/1386

Laurea-ammattikorkeakoulu. Laurea korkeakouluna. Viitattu 25.11.2022 <https://www.laurea.fi/tietoa-meista/korkeakouluna/#palvelulupaus>

Laurea-ammattikorkeakoulu. 2022. Lähdeviitteet ja lähteiden merkintätavat Laureassa. Viitattu 7.12.2022 <https://laureauas.sharepoint.com/sites/Opiskelijaintranet/Jaetut%20asiakirjat/Forms/AllItems.aspx?id=%2Fsites%2FOpiskelijaintranet%2FJaetut%20asiakirjat%2FL%C3%A4hdeviitteet%20ja%20l%C3%A4hteiden%20merkitseminen%20Laureassa%2Epdf&parent=%2Fsites%2FOpiskelijaintranet%2FJaetut%20asiakirjat>

Lepola, O. 2019. Kriisituesta kuntosalikorttiin - yksintulleiden nuorien jälkihuolto kunnissa. Viitattu 1.5.2022 https://siirtolaisuusinstituutti.fi/wp-content/uploads/2019/12/r2_lepola.pdf

Maahanmuuttovirasto 2021. Kiintiöpakolaiset. Viitattu 11.4.2022. <https://migri.fi/kiintiopakolaiset>

Maahanmuuttovirasto. 2009. Yksintulleet - näkökulmia ilman huoltajaa maahan saapuneiden lasten asemasta Suomessa. Viitattu 10.5.2022. <https://kotoutuminen.fi/documents/56901608/78896286/Yksintulleet-n%C3%A4kulmia-ilman-huoltajaa-maahan-saapuneiden-lasten-aseasta.pdf/66841e09-4641-d338-ef26-b2c3e11002c2/Yksintulleet-n%C3%A4kulmia-ilman-huoltajaa-maahan-saapuneiden-lasten-aseasta.pdf?t=1622890387408>

Maahanmuuttovirasto. 2021. Oleskelulupa. Perheen luokse Suomeen. Alaikäisen iän selvittäminen eli ikäarviotutkimus. Viitattu 5.4.2022 <https://migri.fi/alaikaisen-ian-selvittaminen>

Maahanmuuttovirasto. 2021. Turvapaikka Suomesta. Viitattu 11.4.2022. <https://migri.fi/turvapaikka-suomesta>

Mielenterveystalo. 2022. Omahaito. Oppaat. Miltä maahanmuutto tuntuu? Viitattu 1.5.2022 https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/itsehoito-ja-oppaat/oppaat/maahanmuuttajat/Pages/milta_maahanmuutto_tuntuu.aspx

Pakolaisneuvonta. 2022. Kansainvälinen suojele. Viitattu 10.5.2022 <https://www.pakolaisneuvonta.fi/asiantuntijajarjesto/tietoa-pakolais-ja-ulkomaalaisoikeudesta/kansainvalinen-suojele/>

Pelastakaa Lapset ry. 2020. Vertaisuuden versoja- Osallisuuden oraita. Vertaisperhetoiminnan käsikirja. Viitattu 31.5.2022 <https://pelastakaa lapset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2020/11/24152054/vertaisperhetoiminnan-kasikirja.pdf>

Pukkio, S. & Hipp, T. 2016. Mikä jälki jää? - Opas jälkihuoltotyöhön. Lastensuojelun keskusliitto. Helsinki. Viitattu 25.11.2022 <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/Opas-lastensuojelun-jalkihuoltotyohon-120616-1.pdf>

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 1.9.2022 <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>

Sisäministeriö. 2022. Maahanmuutto. Kenet voidaan palauttaa ja miten? Viitattu 11.5.2022 <https://intermin.fi/maahanmuutto/vapaaehtoinen-paluu-ja-palauttaminen/kenet-voidaan-palauttaa-ja-miten>

Sote-uudistus. 2022. Mikä sote-uudistus? Viitattu 7.12.2022. <https://soteuudistus.fi/uudistus-lyhyesti->

THL. 2022. Jälkihuolto. Mitä on jälkihuolto? Viitattu 7.12.2022 <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/jalkihuolto>

THL.2022. Jälkihuolto. Jälkihuollon tavoitetila. Viitattu 7.12.2022. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/jalkihuolto>

THL. 2020. Lastensuojelun jälkihuolto on sinun oikeutesi. Esite. Viitattu 22.8.2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144346/j%C3%A4lkihuolto_netti.pdf?sequence=1&isAllowed=y

THL. 2022. Kotoutuminen. Viitattu 2.4.2022 <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/kotoutuminen-ja-osallisuus/kotoutuminen>

Tutkimusmenetelmien verkkokäsikirja. 2021. (Jokinen, A. & Juhila, K.) Viitattu 12.7.2022 <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/>

UNCHR. 2018. Finland Country Chapter 2018. Viitattu 9.5.2022 <https://www.unhcr.org/protection/resettlement/3c5e57f07/unhcr-resettlement-handbook-country-chapter-finland.html?query=finland>

Julkaisemattomat

Keski-Uudenmaan sote -kuntayhtymä, sisäisen materiaali. 2022. Kotoutumislainmukaiset tukitoimet 27 § (Jälkihuolto) Keusoten alueella. E-mail: minna.lindqvist@keusote.fi 4.3.2022

Liitteet

Kuvio 1: Tuloksista saadut alaluokat ja pääluokat.....	21
Taulukko 1: Aineiston abstrahointi	35
Liite 1: Teemahaastattelun runko	38
Liite 2: Saatekirje	39
Liite 3: Suostumuslomake.....	40

Taulukko 1: Aineiston abstrahointi

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Pääluokka
Viisi työntekijää jälkihuoltotiimissä	Monialaisuus	Jälkihuollon nykytila
Moniammatillinen tiimi		
Tehdään yksilö- ja parityönä		
Ohjausta ja neuvontaa asiakkaille	Tavoitteellisuus	
Kotoutumisen ja itsenäistymisen tukeminen		
Yhteistyö työelämän toimijan kanssa	Asiakkaan arjen verkostot	Verkostoyhteistyö
Yhteistyö oppilaitosten kanssa		
Yhteistyö virastojen kanssa		
Yhteistyö eri järjestöjen kanssa		
Lähetä poliklinikoille	Erikoissairaanhoidon asiakkaan tukena	
Yhteistyö lääkärin kanssa		
Terapiapalvelut		
Tukitoimien suunnitteleminen yksilöllisesti	Asiakastyön suunnitelmallisuus	Yksilöllisyys
Asiakkailla erityinen tuentarve		
Asiakkaan oman suunnan löytämisen tukeminen	Asiakaslähtöinen tukeminen	

Asiakkaan elämän mielekkyyden tukeminen		
Mahdollisuus tavata psykiatrista sairaanhoitajaa matalalla kynnyksellä	Mielenterveyspalvelut	Palvelujen saatavuus
Mielenterveyspalveluihin ohjaaminen		
Räätälöidyt asiakastapaamiset	Tapaamiset työntekijöiden kanssa	
Kotikäyntien mahdollisuus		
Kokemus ulkopuolisuudesta	Asiakkaan hyvinvointiin vaikuttavat tekijät	Kulttuuri
Asiakkaan näkemys omasta mielenhyvinvoinnista		
Psykosomaattinen oireilu		
Kotimaan tapahtumien vaikutus hyvinvointiin		
Mielenterveysongelmat tabuna kulttuurissa	Kulttuuriset tekijät	
Uuden kulttuurin omaksuminen		
Laaja kirjo työtehtäviä	Työn määrään liittyvät haasteet	Haasteet
Työtehtävät jälkihuollon lisäksi		
Asiakkaiden kriisitilanteiden samatahtisuus	Asiakastyön haasteet	
Kielelliset haasteet asiakkaan verkostoissa		

Organisaatiomuutosten vaikutus palveluihin	Muutokset palveluntarjoajan toiminnassa	Tulevaisuus
Verkostoyhteistyön sujuvuus		
Lainsäädännön vaikutus jälkihuollon asiakkaisiin	Yhteiskunnalliset ja kansainväliset kysymykset	
Ukrainan sodan vaikutus jälkihuollon asiakkaiden määrään		

Liite 1:

Teemahaastattelun runko

1. Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymän pakolaisnuorten jälkihuollon toimijat
 - Ammattiryhmät ja tiimi
 - Työtehtävät
 - Moniammatillinen yhteistyö
 - Resurssit
2. Pakolaisnuorten jälkihuollon nykytila Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymässä
 - Jälkihuollon käytössä olevat tukimuodot
 - Itsenäistymisen tukeminen
 - Taloudellinen tuki
 - Opiskelu- ja työelämätuki
 - Psykkinen tuki ja kriisituki
3. Pakolaisnuorten jälkihuollon (haasteet ja) tulevaisuus Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymässä
 - Tulevaisuusnäkökymät
 - Haasteet
 - Muutostoiveet

Liite 2: Saatekirje

Saatekirje 20.9.2022 Hyvinkää

Hyvä osallistuja,

Opiskelemme sairaanhoitajiksi Laurea-ammattikorkeakoulussa, hoitotyön koulutusohjelmassa. Teemme opinnäytetyötä pakolaisnuorten jälkihuoltopalveluista Keski-uudenmaan sote kuntayhtymässä. Opinnäytetyömme tarkoituksena on kuvata pakolaistaustaisten nuorten jälkihuoltopalveluiden nykytilaa ja riittävyttä jälkihuoltotiimin työntekijöiden näkökulmasta. Opinnäytetyön tuloksia voidaan hyödyntää jälkihuoltopalveluiden kehittämisessä.

Tutkimusaineistoa keräämme Keusoten jälkihuoltotiimin ryhmämuotoisessa teemahaastattelussa 13.10.2022, jonka kestoksi on arvioitu noin tunti. Haastattelussa keräämme tietoa pakolaisnuorten jälkihuoltopalveluiden nykytilasta ennalta päätettyjen teemojen kautta. Haastattelu nauhoitetaan, ja nauhoite tulee ainoastaan meidän käyttöömme. Haastattelumateriaalia käytetään vain tämän opinnäytetyön tekoon. Osallistujien suostumuslomakkeet säilytetään Laurean tietosuoja-asiantuntijan ohjeiden mukaisesti lukollisessa tilassa (laatikostossa), johon ulkopuolisilla ei ole pääsyä. Opinnäytetyöstä saatu materiaali säilytetään opinnäytetyön teon ajan Laurean tietosuojakäytänteiden mukaisesti, opiskelijan omalla koulun K:-verkkoasemalla, joka on suojattu käyttäjätunnuksin ja salasanoin. Opinnäytetyön valmistuttua kaikki tutkimusmateriaali tuhotaan ja hävitetään asianmukaisesti.

Opinnäytetyömme ohjaajana toimii lehtori Minna Pulli Laurea-ammattikorkeakoulusta, p. 0468567611.

Yhteistyöterveisin

Minna Hagelin ja Tiina Heino

Hoitotyö

Laurea-ammattikorkeakoulu, Hyvinkää

Liite 3: Suostumuslomake

Suostumus osallistumisesta tieteelliseen tutkimukseen, jossa tunnistetietojani ei käsitellä

Pakolaisnuorten jälkihuoltopalveluiden kehittäminen Keski-uudenmaan sote-kuntayhtymässä- opinnäytetyö

Ymmärrän, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista, ja voin keskeyttää osallistumiseni halutessani tutkimuksen vaiheesta riippumatta. Tutkimuksen keskeyttämisestä ei aiheudu minulle kielteisiä seuraamuksia. Tutkimuksessa saatavia tietoja käsitellään ja säilytetään luottamuksellisesti. Tutkimuksessa osallistujien tunnistetietoja ei kerätä, mikäli haastattelumateriaalissa kuitenkin ilmenee tunnistetietoja, ne eivät päädy valmiiseen opinnäytetyöhön. Tämä suostumuslomake säilytetään Laurean tietosuojaa-asiantuntijan ohjeiden mukaisesti luottamattomissa tiloissa, johon ulkopuolisilla ei ole pääsyä. Opinnäytetyön valmistuttua kaikki haastattelumateriaali tuhoetaan ja hävitetään luottamuksellisesti.

Olen saanut riittävät tiedot tutkimuksesta ennen tutkimukseen osallistumista, ja minusta kerättävistä tiedoista sekä niiden käsittelystä.

Allekirjoituksellani vahvistan, että olen ymmärtänyt saamani tiedot ja haluan osallistua tutkimukseen

Päivämäärä ja paikka

Allekirjoitus

Yhteystiedot

Minna Hagelin ja Tiina Heino

minna.hagelin(at)student.laurea.fi, tiina.heino(at)student.laurea.fi

Hoitotyö

Laurea-ammattikorkeakoulu, Hyvinkää